Spöksekretären och andra noveller

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1919.

Spöksekretären.

För den som regelbundet under en längre period av sitt liv får tre à fyra gånger om året företaga utrikes resor, inställer sig till sist en sorts mekanisk omtanke i allt som förknippas med färden. Den verkar helt planmässig men tröttar icke och förbrukar en bråkdel av den tid som förut upptogs av samma anledning. – I följd därav mottager man också med ett resignerat leende de uppdrag släkt och vänner hedra den bortresande med – dessa avskyvärda, närgångna och idiotiska „kommissioner“, även gott uppfostrade människor icke spara un voyageur. Och vad som är märkligare – man uträttar, uppfyller dem verkligen!

Jag har haft i uppdrag att köpa juveler, porslin, vin, delikatesser, tavlor, korsetter och sidenunderkjolar (och, borde jag kanske tillägga, fotografier, „lektyr“ och vissa andra artiklar åt mina gifta vänner), men med möbler hade ännu ingen besvärat mig. Det blev min gamle affärskamrat Abels lott att en smula förvåna mig med.

Jag har alltid respekterat Abels duktighet och duglighet i hans bransch, och hans släktärvda arbetsenergi. Men hans till det otroliga gränsande gnideri, hans småsnålhet och hans fullkomliga brist på allt sinne för flotthet till och med som värd, har städse varit mig i hög grad osympatisk, och också fjärmat så väl mig som andra från honom. Man tordes ju icke ens antaga hans semi-årliga middagsbjudning, av fruktan att få magen fördärvad av den buteljerade och vinettikerade ättika som bjöds till den frugala maten. – Nej, det draget har jag aldrig uppskattat! Men hans barn och mågar komma väl att göra det så mycket mer när han en gång är död . .

Nåväl, då jag förra vintern hade olyckan få vistas en hel månad i Paris (olyckan hänför till säsongen: i ingen annan stad i världen fryser man så under januari som i Paris) fick jag ett långt brev från Abel. Då jag säger långt, menar jag på grund av pikturen, som är mikroskopiskt liten – att använda mer än ett halvt ark papper till ett brev skulle icke falla Abel in. I distraktion hade han också glömt frankera med mer än inhemskt enkelmärke, så jag fick lösa hans brev!

Jag stavade igenom Abels epistel med tillhjälp av en lupp. Gud vet vad som inspirerat den gamla snålvargen – han önskade att jag skulle i Paris för hans räkning inköpa en sekretär! En riktig antik fransk empiresecretaire, av gammal mahogny med „pelare“ och bronsbeslag, marmorplatta och dubbla chiffonjédörrar. Han nämnde även firman: Durand i rue Bonaparte. Och de skulle vidare sända den, väl emballerad och försäkrad, direkt till honom „att betalas vid oskadd tullvisitation“ (men för guds skull pr båt, ej järnväg, och under lägsta ackord!); vidare borde ett intyg givas att möbeln var autentisk och icke eftergjord. – „Allt detta,“ skrev gamle Abel, „besvärar jag dig med i mina barns namn (jag trodde han börjat gå i sin andra barndom!) och påminner dig att liksom Mischnah och Gemara tillsammans bilda Talmud, så bildar också du och jag, genom denna tjänst, en sammanslagning, som skall betyda mera än tolv folioband – där du dock, kära broder, är den större delen, eller Gemara.“

Denna sista mening gjorde mig övertygad om att den goda Abel „war fertig“. Lika viss som jag är om, att jag aldrig ägnat två nätter i veckan åt Talmudstudium (det gör icke ens längre spanska finansministrar – gamle Amschel Rothschild var väl sista stora föredömet), lika säker var jag på att Abel icke hade en aning

om vare sig hebreiska eller rabbinsk kaldeiska, för att ej tala om latin, grekiska och persiska. Om jag ej så väl känt Abels handskrift och framför allt namnteckning, hade jag säkert trott det hela vara ett dåligt antisemitiskt skämt.

Men redan dagen efter kom ett telegram, denna gång från svärsonen, unge konsul L. Det lydde:

„Uppfyll om möjligt svärfars önskan enligt brev. Vi alla tacka dig.“

Det var, som sagt, telegraferat av svärsonen. Och nu kände jag på nytt igen den gamla Abel – ett halvfrankeradt brev kunde han sända mig, men ett telegram! Det fick i så fall en annan betala. – Jag är säker på att Abel i hela sitt liv aldrig skickat telegram såvida det ej varit som svar på ett R. P.!

Men underligt var onekligen det hela, och mäktiga orsaker måste finnas för denna excentricitet – Det är sant, jag har glömt säga att brevet slutade med en sorts förklaring som skulle föreställa smickrande: jag „var ju den erkänt franska bland mina vänner, som nog kunde arrangera med det folket.“ – Det var nu en liten häntydning till min mission den gången: det dessvärre misslyckade gruvaktieföretaget med franska pengar.

Jag kunde endast skratta och hade intet annat att göra än söka upp M. Durand.

*

Det var en hemskt kall morgon jag begav mig över till vänstra Seinestranden. Icke minsta spår till snö, naturligtvis, men grått i grått och en parisisk kyla, som går genom päls och bonjour, hud och kött, ända in i ryggmärgen. Kajerna liknade smutsiga isbarriärer och till och med bokmånglarna hade stängt sina svarta lådor. I de små vinbuvetterna brann gasen bakom frostiga rutor.

Ibland log jag likväl åt Abels djärva Talmudliknelser. – Vad hade hänt honom? Varför denna iver om en äkta möbel – han som aldrig tänkt sig ett hem annorlunda än med det rysligaste valnötskram från åttitalet? Och därtill gjutjärnsutsmyckningar i lampor och ljusstakar. Samt tapeter i brunt och gult med mönster av rosor i kvadrater, trianglar och „stjärnor“!

Med en blick på gubben Voltaire, som tycktes frysa på sin piedestal, vek jag in på rue Bonaparte. Här är ju fönster vid fönster och dörr vid dörr fyllda av alla slags antikviteter. Helgonbilder och sköna rokokokvinnors vällustigt formade sängar, urnor av metall och fat av porslin, Statyer i gips och brons, alla slags nipper av all slags materia, tavlor, kristall, lump och skrot. Sidenbrokad och säckväv – i en lukt av damm, snus, fukt och mögel. Jag letade länge efter Durand och fann honom till sist nästan ända upp vid S:t Germain des Prés, inne på en gård i en lokal, halvt källare, halvt bottenétage.

Jag framförde mitt ärende och det visade sig att monsieur Durand uteslutande var specialist på sekretärer.

– Och konsolspeglar, tillade han tvekande. Det var en liten vänlig och munter gubbe med vitt hår och röda kinder, ett litet pipskägg à la Napoléon III, lätt svartfärgat, och med en pincené i sköldpaddsinfattning, vars breda sidenband buktade sig över en vit pikéväst. – I rockslaget icke – Hélas! – det röda, men det gredelina bandet.

– Oui, monsieur, pladdrade han, vi ha allting i den vägen. Och de facilaste priser! 800 – 900 – 1,400 – (han pekade på en rad av lockande skåp) – 2,100 – och, monsieur, en läcker bit! – 3,000 och här – här 8,500 francs!

– För guds skull håll – jag har kommit hit för att ni rekommenderats mig som billig –

– Ce n’est pas cher!

– Högst tusen francs!

– Oh, monsieur!

– Bestämt.

– Nåväl – se här!

M. Durand snurrade runt och visade på en vacker mahognytingest, något smal men med två pelare, mörkgrå marmorskiva och vackra bronsbeslag. Han fällde ned klaffen och framhöll att inuti fanns ytterligare ett par miniatyrpelare med beslag – i allt voro bronserna tolv stycken. Det hela en utmärkt vacker pjäs och priset 1,000 – han ville säga 985 francs!

Jag var tyst förvånad, ty pulpeten förekom verkligen vackrare än de vida dyrare kamraterna. Utan att låtsa om mitt gillande fortsatte jag likgiltigt att beskåda långväggens oändliga fil av sekretärer.

Men herr Durand följde mig artigt beklagande. Det var tydligt att han ville ha den bestämda sekretären såld – Gu bevar's – här fanns mycket bättre – 1,500 – 2,000 – ja, den stora där (har tillhört Marie-Antoinette, monsieur!) för 18,000 francs – c'est n'est pas trop!

Och så kommo vi tillbaka till kabinettskåpet med de tolv beslagen. – Efter en halv timmes vänligt gurgel hade vi det avgjort till ett pris av 975 francs. – Det var verkligen billigt, jag smått ångrade ha pressat för den gamla snåla Abels skull. – Men – jag kan inte handla på annat sätt, n. b. när jag vet att säljaren ändå får dubbel inköpsprofit!

– C'est bon marché! försäkrade den leende herr Durand.

*

Här trodde jag mina besvär vara ändade. Jag hade skrivit till Abel ett brev på fjorton sidor (för att glädja honom skrev jag blott på en sida av arket och några få ord på var sida!), jag hade fått möbeln assurerad och avsänd till Rouen, varifrån skeppslägenhet erbjöd sig. Jag hade fått ett „intyg“ från M. Durand (jag hade själv dikterat det!) att sekretären ursprungligen tillhört markisinnan Ninon de Belville – hovdam hos Joséphine samt att priset egentligen varit satt till 1,875 francs, men på grund av dåliga konjunkturer – et cetera.

Nöjd och belåten frös jag vidare i min kalla dublett vid rue S:t Augustin, arbetade på det omöjliga gruvkonsortiets vägnar och värmde mig ibland efter välkänt parisiskt recept, innerst likväl längtande hem till dubbelfönster och kakelugnsbrasor.

Det enda jag väntade på var en liten papperslapp från Abel, innehållande hans tacksägelser och möjligen upplysning om vad sekretären skulle användas till. – Det senare fick jag också veta, men genom svågern som skrev å gubbens vägnar. Kabinettet var en present till äldsta dotterns, Rebecka, lysning. Hon hade själv önskat denna pjäs emedan den var det enda som saknades i ett annars fullständigt rumsarrangemang i samma stil som fästmannen (bankdir. H.) medförde. – Och gamle Abel hade intet annat val. – Han hade för länge sedan uppgivit tanken på Rebeckas bortgiftande, och händelsen hade, enligt släktens mening, förefallit Abel som ett av gamla testamentets underverk. Han hade lagt sig till med högst märkvärdiga ordvändningar, hämtade ur våra gamla religionsböcker. Nu tackade man mig för allt besvär. . .

Jag skrattade när jag tänkte på Abels dubbla ängslan: att icke sekretären skulle kunna anskaffas och detta giva anledning till kanske uppslående av förlovningen; och dels att möbeln skulle bliva mycket dyr – – – Nu kunde han vara lugn.

Döm om min förvåning då jag en eftermiddag kom hem från ett sammanträde i själva Crédit Lyonnais för att kläda om mig och i mitt skrivrum fann sekretären från M. Durand!

– Vad i alla milliarder – – – ?! Qu’est-ce que c’est que ça?

– Jo, det var min.

– Ja men den skulle ju vara avsänd till Rouen?

Under axelryckningar och armslagningar förklarade värdinnan att det hade den visst också varit men kommit tillbaka – revenu en chemin de fer.

– Pourquoi, pourquoi, i alla helgons namn? Madame skakade på huvudet och vivtade med sina små knubbiga och vita händer:

– Je ne sais pas!

Jag hade icke tid att ränna över till M. Durand utan lät möbeln stå till morgondagen.

Då jag tämligen sent på natten kom hem efter en dum karneval över i Moulin de la Galette, hade jag glömt sekretären och blev helt förvånad vid att finna den inpassad mellan fönstren i första rummet. Nu föll det mig också in att undra över emballeringen, som tydligen värdinnan i all vänlighet uppbrutit och bortskaffat för att jag skulle ha det hemtrevligt. Den gamla möbeln stod där också som hade den icke rubbats på ett halvt sekel. I översta nyckelhålet – d. v. s. chiffonjéklaffens – satt pjäsens enda nyckel, en tämligen stor och vacker tingest. På marmorplattan hade madame funnit prydligt anbringa två gräsliga porslinsvaser och en pendyl som icke gick.

Jag klädde av mig, gick till kojs och blåste ut ljuset.

Hur länge jag sovit vet jag ej. Med en stöt var jag vaken. Det var den gamla vanliga sensationen som alla känna: man tycker sig falla – ett svindlande fall, och så, duns, slår man i marken – och vaknar! Man ligger och skälver och tycker sig riktigt ännu känna hur man föll och slog i. Hjärtat klappar och blodet hamrar i öronen.

Jag vaknade alltså som hade jag fått en plötslig stöt.

Så låg jag där några sekunder, slöt ögonen på nytt och ville dåsa till.

Då fångade mina öron ett ljud som genast skärpte alla sinnen. Det var fotsteg, tydliga i nattens obrutna tystnad. Och de voro utanför min dörr. – Ja – nu tog någon i låset och dörren, ytterdörren, som förde in från tamburen, gick upp.

Jag vill lova att jag blev klarvaken. I ett nu satt jag upprätt och handen hade funnit tändstickorna. Jag repade eld och tände ljuset.

– Vem är det? Vem är det? skrek jag befallande.

Intet svar.

Jag steg resolut upp, tände lampan, som i mitt sovrum hade sin plats på kaminfrisen, tog ljuset i handen och gick ut i yttre rummet. Jo, mycket riktigt, dörren till entrén hade sprungit upp, men någon människa syntes ej till.

Jag lyste ut i tamburen, allt var tomt, tyst och stilla, överplaggen hängde orörda på sina krokar och jag hörde

klockan ticka från salongen.

– Dumheter, mumlade jag – det är följden av att dricka champagne . . .

Jag låste dörren ordentligt med nyckel inifrån och kröp i säng – det var för kallt att forska vidare efter inbillade ljud. Huttrande rullade jag samman under det präktiga dunstoppade täcket och blåste för andra gången ut nattduksbordets ljus. – Då fann jag att jag glömt släcka lampan framför kaminspegeln.

– Fördömt! Man skulle aldrig bo annorstädes än där det fanns elektriskt ljus.

Med denna reflektion försökte jag skaka av mig sängvärmens ljuva maklighet och gå upp. Men minut efter minut gick – ah, ni känner nog till det? – utan att jag fick kraft övervinna den förrädiska lättjan. – Då hörde jag på nytt fotstegen, men denna gång i ytterrummet.

Jag lyssnade: jo, någon gick alldeles visst därute. Jag hörde honom stanna och därpå röra sig tvekande, så återtaga promenaden, vilken förekom vara lagd kring rummets fyra väggar. Ibland snubblade han mot något, en bordsfot, eller dylikt, och slutligen hörde jag en stol tydligt flyttas.

Hur skall jag beskriva den känsla som grep mig? Det var icke vanlig rädsla, ej heller vidskeplig fruktan; det var den lamslående förvåningen inför något oförklarligt. En minut undrade jag om någon kunnat vara gömd i rummet – men det fanns intet gömställe. Där var visserligen en garderob, men den hade blivit inredd till skänkskåp med hyllor från golv till tak, en person kunde ej ha fått rum där. Klädskåpet var i sängkammaren, och packat med kläder för resten. Enda möjligheten var under skrivbordet, men den syntes mig nästan omöjlig. Nej, vad som gjorde mig halvt onaturligt stämd var det faktum att den, som spatserade kring därute, icke gjorde sig besvär dölja det – och det fastän dörren stod öppen till sovkammaren där en stor lampa brann i stark spegelreflex.

Jag började känna en krypande förnimmelse i hårfästet, och armar och ben knottrade sig till gåshud:

Vad var det?

Men så blev jag herre över min fantasi, vilken höll på att skena farliga villovägar. Från fönstret kunde jag se lyktraden blixtra på Avenue de l'Opéra i världens huvudstad i det tjugonde seklet – vad nu då?

Jag sparkade av det snärjande täcket, tände lugnt ljuset, steg upp, satte det på frisen och tog i stället den tunga lampan med sin mattslipade kupa. – Och gick ut i arbetsrummet.

Jag stannade invid dörren och höjde lampan.

Där fanns intet ovanligt att se.

Jag gick runt rummet och lyste i var vrå. Nej, icke en katt. – Och dörren var fortfarande nyckelstängd till tamburen.

Medan jag stod där eftersinnande hörde jag ett ljud som isade blodet. Någon rörde vid sakerna på mitt skrivbord i full belysning och icke två meter från mig själv.

Jag samlade allt mitt kurage och sprang fram till bordet och med den lediga handen slog jag flatan mitt ned på läskpapperet så det small eko både i sängkammaren och entrén.

Då hörde jag hastiga steg och hur en stol skubbades åt sidan.

Därpå tystnad.

Jag kände svetten bryta ut på panna, hals och händer. Vad skulle jag bevittna härnäst?

Det skedde något, som än i den dag som är jag har svårt berätta, och som det tar hela min själsnärvaro att ännu tro på och icke säga: du var sjuk den gången!

Det skedde –

Men nej, jag fortsätter i korta detaljer:

På nytt hördes fotstegen men nu i riktning rätt emot sekretären. Och därpå såg jag klaffen öppnas och fällas ned – märk: icke falla plötsligt som om låset sluppit tag – nej, fällas ned som hade en hand stött den. Och därpå drogs översta chiffonjélådan ut – först långsamt till hälften och sedan fullt ut; den vippade ett tag på kanten – så föll den med en skräll på golvet.

Då kände jag vänstra armen domna och jag hann knappt sätta lampan ifrån mig på skrivbordet – jag kunde höra hur glas och kupa darrande klirrade emot varandra; en rökig låga slog upp över glaset. Strax efter kände jag något iskallt gripa mig vid skuldran och stöta mig åt sidan; så ljödo steg i tamburen – i farstun – nedför trappan . . .

Jag är icke moraliskt feg – det bevisar min karriär. Jag saknar icke fysiskt mod – det vet alla som känna mig. Men nu svartnade det för mina ögon och jag var en svimning nära. Jag vacklade in till min säng och utan att tänka på ljus och lampa, ringklocka eller skrikalarmera sjönk jag ned under täcket och slöt ögonen som ett barn. – Jag tror jag väntade döden eller vansinne.

*

Jag väcktes ur en tung dvala, en gravsömn utan drömmar, vid städerskans utrop:

– Min gud, hur ser då herr S. ut!

Jag mumlade:

– Hur ser jag ut?

– Å – monsieur är alldeles grå – är ni sjuk?

Hon tog från toalettbordet min rakspegel och räckte mig. Vid beröringen av min hand utbrast hon:

– Vous avez la fièvre.

I spegelns förstorande glas såg jag ett ansikte som jag knappt igenkände. Man brukar säga: „han har blivit tio år äldre,“ och det var sant i mitt fall. Mina läppar voro blodlösa, huden var grå och ögonen hade svarta monokelramar. – Det var ej enbart Moulin de la Galettes champagne som maskerat mig.

– Sekretären, sade jag, sekretären . . .

Då skrattade pigan:

– Oh, monsieur – jag har plockat upp lådan, botten var spräckt. – Monsieur amuserade sig säkert i går?

– Durand, tänkte jag, till Durand! om jag också sen skall på sjukhus!

Och jag kravlade mig upp och i badet.

Då jag kom upp i rue Bonaparte (tack vare en „autotaxi“) kände jag mig återställd. Bilens rystning hade

verkat som nervmassage. Vid åsynen av den leende lilla affärsmannen var jag böjd att själv skratta åt nattens spökerier och anse dem för dålig matsmältnings fantomer. – Som Dickens låter gamle Scrooge säga till sin spökande kompanjon i julberättelserna:

– Du är bara ett stycke ost, jag åt till middagen!

Men herr Durands min ändrade stämningen. Redan vid första orden om sekretären utbröt han obehärskat:

– Har ni sett något?

– Nej, men hört – du goda gud! Min käre Durand, vad är det för helvetesmaskin, ni sålt mig?

– Skämta icke, monsieur, berätta sanningen!

Jag omtalade vad jag här ovan återgivit. Då jag slutat torkade sig den lille fransmannen med en battistnäsduk i ansiktet, så mustaschsvärtan stannade på nästippen, och sade:

– Så sant jag lever och är en god katolik, monsieur le consul, jag trodde att jag var den enda som upplevat precis detta! Det har skett ett misstag vid expedieringen i Rouen och möbeln kom tillbaka – jag har förklaring från rederiet i dag. Men annars – om jag trott ni skulle komma att använda sekretären här, hade jag berättat er . . . Nu tänkte jag sjöresan och det främmande landet skulle förjaga allt oförklarligt. Här ska ni få höra – asseyez-vous, Monsieur, s'il vous plait!

Och nu fick jag en historia till punkt och pricka lika min egen – blott ännu litet värre. Första natten herr Durand fått hem möbeln från auktionsverket och gick och stökade sent i lagerlokalen, hade det hänt. Men här hade alla lådorna dansat ut och till på köpet hade han fått en ordentlig örfil då han stått i vägen. – Sedan dess hade han icke uppehållit sig allena efter mörkrets inbrott i spöksekretärens närhet.

– Fordrar ni att jag tar den tillbaka? frågade han ängsligt.

Det verkade ärligt. – Jag brast i skratt, ty jag hade plötsligt kommit att tänka på hur gamle Abel skulle bete sig vid en nattlig seans.

– Nej, nej – kommer aldrig i fråga!

Herr Durand andades lättare.

Då fick jag en idé.

– Har ni aldrig undersökt sekretären närmare?

– Nej. Jag har nog tänkt på det, men icke velat göra det ensam. Gud vet vad man kunde utsättas för? Och icke har jag heller kommit mig för att omtala historien – ni förstår: man skulle tro jag var litet – hm, hm . . .

– Naturellement! Men nu äro vi två. Jag har en bil utanför, kom med! Vi fara hem och se faran i synen.

Herr Durand tvekade, men nyfikenheten tog öfverhand. Det var ju också mitt på dagen.

Ja, vad dagsljus omskapar. – Hur är det Heine säger:

„Doch, kommt die Morgensonne, zerfliesst's wie eitel Schaum."

Då vi stodo i mitt skrivrum, helt prydligt nystädat och vädrat, och hörde det livliga bullret från Paris' hjärta, föreföll den gamla vackra möbeln enbart eftersträvansvärd. Jag öppnade klaffen och drog ut överlådan.

Där var intet att se – litet damm i vråarna endast.

Vi togo ut alla lådorna, vi knackade, vred och vände, lyste med ljus, fingrade på knappar och beslag, men förgäves. Något lönnligt rum stod ej att upptäcka.

Herr Durand var naturligtvis expert på området och han skakade på huvudet:

– Inga dubbla bottnar. Allt är massivt. Här och där är nog klangen tunnare, men det beror på den påsatta faneren.

– Marmorskivan? framkastade jag.

– Ack nej, aldrig. Den är för resten lös – sitter blott med kilar. – Nej –

Här avbröt han sig.

– Vad är det! utbrast han.

Det klack ovillkorligt till i mig. Ty vänstra miniatyrpelaren hade vridit sig ett halvt slag och en smal, svart öppning visade sitt gap.

– Vänta, sade han, försiktigt!

Han lossade varsamt det lilla övre bronsornamentet och därmed föll mahognykolonnen bort.

Vi sågo ett fack, knappt så brett att man kunde få in flata handen.

– Lys, sade jag.

Lågan fladdrade in i ett tomt rum, på vars botten låg en handfull gult stoft.

Jag tog försiktigt ut det askliknande pulvret och lade det på ett ark skrivpapper.

Herr Durand stirrade genom sköldpaddslorgnetten:

– Gud vet, vad det varit, sade han, tunt papper eller rosenblad.

Jag luktade. – Det gav ingen som helst doft.

I detta ögonblick ryckte jungfrun upp dörren:

– Ett telegram, ropade hon.

Men i samma sekund flög stoftet från spöksekretärens lönnlåda vida omkring, virvlade upp och spriddes osynligt bort. – Fönstret stod uppe för vädringen i sängkammaren, och ett häftigt korsdrag hade tagit resterna av en hemlighet till himmelens vindar,

Vi sågo på varann.

– Jag skall genast låta hämta sekretären, sade herr Durand som om han läst mina tankar. – Och, tillade han, strax hava den expedierad på nytt till Rouen!

Så blev det. Och jag sov lugnt alla följande nätter.

*

Ett par dagar innan jag skulle resa fick jag ett brev från gamla Abel. Det var skrivet på ett helt ark och fullt frankerat.

„Tack, kära, gamla vän“ skrev Abel „för allt det besvär, du haft för min skull! Min dotter som nu till mitt hjärtas stora sorg skall draga ur faderstjället, där hon varit hemmets sol, och gå ut mot livets allvar, sänder dig sina varma välsignelser! Den vackra sekretären som jag hade hoppats att få ha i mitt snart så ensamma hus (jag hade bestämt den till arbetspulpet om kvällarna) har jag dock nu beslutat giva Rebecka som särskild bröllopsgåva. Jag tror hon önskar den. Och själv får jag väl som gammal och ensam nöjas med att som förr bruka det gamla skrivbordet av valnöt.

Kära Josef Simonson, på tal om sekretären vill jag säga dig en sak. Tro ej att jag vill göra mig saker till otacksamhetens svåra synd! Men jag fann priset väl dyrt! Jag har hört sägas att man i Frankrike kan komma över en sådan pjäs för 300 eller 400 francs. Dock skola vi icke mer tala därom. För att göra min älskade Rebecka och min högt värderade svärson lyckliga är intet offer för högt. – Du vet att Talmud lär oss att lämpa oss efter omständigheterna!

Härmed får jag också meddela dig att Rebeckas bröllop blir den 17 nästa månad – till vilken tid jag hoppas du är hemma?

Sekretärens pris skola vi alltså ej vidare beröra. Men från rederiet har jag bekommit en extra räkning på kr. 12 :50 för särskild transport vid omlastning. – Vat vill det säga? Har jag begärt särskild transport? Nej! Därför betalar jag icke denna summa. Det får herr Durand göra. Jag betalar icke. – Säg herr Durand att jag skall alltid rekommendera hans etablissement.

Jag hälsar dig hjärtligt och i största frid!

Din

L. M. Abel“

Vad skall jag tillägga? Måhända att det nygifta paret aldrig beklagat sig över spökmöbeln, utan tvärtom sätta den högt i gunst. Och att jag visligen aktade mig för att vara hemma den 17.

Jag nöjde mig med att i stället sända gamla Abel ett telegram. Men för att vara i hans egen stil så mycket som möjligt, tänkte jag först infläta i lyckönskningen några visa regler ur Talmud. Men så slog det mig att jag kunde på ett ännu bättre sätt träffa hans hjärta. – Utom adressen telegraferade jag ett enda ord.

Och det var:

„*Maseltoff*“ [1]

Herr G. V. Anbergs död.

Nordexpressen var en halv timme försenad. Det från Ostende tillstötande lyxtåget, som bringade genomgående vagnar London-S:t Petersburg, hade haft en liten hjulskada, en ren bagatell, att utstå. Men passagerarna Paris-Berlin voro ursinniga över den försenade middagstimmen, isynnerhet de som haft oturen komma till tredje sittningen vid table d’hôtebiljetternas antecknande. De svuro högt på tre språk över det stora, allsmäktiga Vagon de Lit-kompaniet, som till och med tycktes kunna behandla millionärer hur det behagade. En fryntlig maître i dubbelgalonerad mössa tröstade med att Petersburgstrainen medförde den delikataste färska havsfisk från Ostende: levande . . . deliciös . . . ah . . .

Och under det att en stor aprilsol sjönk mattröd bakom de bergliknande slagghögarna i det kolstybbade

belgiska gruv och masugnslandskapet, inträdde så småningom jämvikt i sinnena. Resväskorna knäppte, det doftade av rispuder och violette de Parme från necessärerna, speglar blixtrade, kristallflaskornas guldproppar skruvades av, refraichissörer sprutade och en herre från Frankfurt sökte i promenadgången förstulet taga en inledande magenbitter. Två buffertpuffar förkunnade sammankopplingen och snart rullade åter den väldiga waggonormen vidare med interiörens egendomliga lukt av läder, lack, parfym och cigarrett – gummi, vissna blommor och choklad.

*

Med flit hade jag valt sista sittning. Maten var alltid väl beräknad, utrymmet större och efter dinén kunde man lugnt sitta kvar och röka till kaffet ända till Köln. Intet väntande lag påskyndade uppbrott och gjorde garçongerna nervösa.

Men utom mig fanns det i min avdelning blott en passagerare. Han var en tjock, blond, medelålders herre i korrekt resehabit och med en liten sidencap skjuten bak i nacken. Han satt i motsatt diagonalhörn och tycktes sova. Vid sidan hade han de traditionella skämttidningarna från München och Paris.

Det var intet intressant i denna företeelse, och jag tror knappt att jag alls skulle ägnat någon uppmärksamhet åt en så litet sägande typ på en sådan kosmopolitisk stråkväg om han ej flyktigt påmint mig om någon jag kände. Det är en sorts monomani hos mig: jag skall alltid jämföra folks utseenden och söka placera det ena ansiktet bredvid ett annat, det liknar. Innan detta lyckats känner jag en viss oro, och hur löjligt det än må låta av en strängt upptagen affärsman, så vet jag tillfällen, då jag legat sömnlös om natten grubblande på sammanställningen av en fysionomi, jag sett föregående dag.

Tåget ilade fram och utanför de slipade dubbelrutorna stänkte ånga, rök och sot över ett vagt dimlandskap i grönt och grått, där en smal flod slingrade. Vi körde över en kort bro och hjul och skenor hamrade hastigt dessa ord:

„Järn och stål järn och stål järn och stål“

– och så voro vi över och bullret rullade långdraget som släpande timmerstockar.

I samma nu såg jag vem min reskamrat liknade. – Herre gud, det var ju min egen svåger, en duktig köpman i en stor norrländsk stad. Ja, visst! Endast något kortare och lättare. – Och så, naturligtvis, som tysk eller fransman en smula kontinentalare klädd.

Helt förnöjd slumrade jag in i mitt hörn under det tåget brusade som strandsvall, vilket snart övergick till, förekom det mig, jättelika snarkningar.

*

Då jag vaknade höll tåget vid någon mindre station. Mörkret hade, som vanligt söderut, fallit hastigt, ett stort gasbloss flammade där ute i det svarta, och långt bort mot natthimlen stego långa lågor ur höga fabriksskorstenar – som pustade de en väldig andedräkt. Kupéernas alla glober voro tända, det doftade av nybörjade havannor och samtalet surrade bikupslivligt. Min svågers avbild hade förmodligen stigit ur, ty hans hörn upptogs av en italiensk högre andlig. Jag blev förskräckt och såg på klockan: hade jag försummat sista serveringen? – Nej, men det var hög tid. I korridoren såg jag dock ett par ryssar tränga sig fram för att nå tredje ronden. Jag steg upp och följde i deras kölspår mellan uppstaplat handbagage och i gången rökande turister från middagsbordet n:r 2. – I detsamma visslade lokomotivet och omedelbart därefter voro vi åter under snabb gång.

Vi vaggade oss fram genom tre långa vagnar innan vi nådde the dining car och under vägen såg man genom

de frånskjutna kupédörrarna pikanta och leende damansikten, vars blonda eller mörka chevelyrer voro som silkeomspunna av de lätta resfloren av autotyp, och som, ivrigt blossande på lilleputtcigarretter, flirtade med vägens korta bekantskaper. Det var ju en nog så vanlig syn – men i vagnen närmast restaurationen såg jag i en blink en bildskön, blek, ensam dam av utpräglad orientalisk ras. Hon kunde måhända också vara judinna – allt gick, som sagt i en blink, ty just då slirade tåget våldsamt till i en skarp kurva och jag hade så när stått på huvudet. Som det var, körde jag rakt i ryggen på mina föregångare, ryssarna, och hann endast mumla ett „pardon!“ då jag redan var ute på kameraplattformen. Men som mahognydörren skrällde igen bakom mig och jag kände luftförändringen isa ansiktet – erinrade jag mig att odalisken i sista avdelningen var en pendang till min kusin – den vackra (tyvärr död!) fru P., född F.

Men – för att vara uppriktig – den resande damen var ännu vackrare . . .

Inne i matsalsvagnen var icke ens tredjedelen av platserna besatt. Några guldknappade stewarts dukade till och med av ena långväggens dubbelbord, och i kaféavdelningen hade redan serveringen av det nykomna münchenerölet börjat.

Jag såg min nummerlapp och fann att jag fått plats vid ett bord för blott två. – Där satt redan en herre, som just slutat sin hors d’oeuvre och var i färd med att angripa vermicellisoppan.

Då han såg upp vid min hälsning kände jag igen honom: svågers porträtt.

Jag satt och pillade på min vitlöksstarka korv, på sardinen, schweizerosten och rädisorna under fåfänga försök att uppmjuka de små kalla smörbollarna. Tåget rusade nu i väg med svindlande hastighet, slingringen var förfärlig och vinflaskorna flögo ur hållarna, assietter stjälptes och blomvaser och menukort rullade på golvets gummimatta. Uppassarna betedde sig som akrobater och deras hantering av soppterrinerna var beundransvärd. Men stämningen var glädtigt hög och vinlistorna cirkulerade.

Under intrycket av denna gemytlighet var det som jag, emot min vana, först tilltalade min vis- à-vis.

En betydelselös fras – den sortens idioti man har från sin ungdoms parlörer:

– Jag förmodar att vi icke ha så långt kvar till Köln?

Han såg upp med ett välvilligt leende (och då var han ej längre lik min svåger) och svarade till min häpnad på ren högsvenska:

– Om ungefär en och en halv timme äro vi där.

Jag hade frågat på franska (oklanderlig franska, vågar jag påstå) och då han såg att jag blev litet röd om kinderna, tillfogade han med avväpnande godmodighet:

– Ja, förlåt att jag svarade burdus på vårt modersmål, men jag såg er i förmiddags taga avsked på Gare du Nord av flera svenska herrar och kunde icke undgå höra språket. Och jag själv talar så dålig franska . . .

Vi logo båda och fattade vinglasen. På en gång kom presentationen. Från min sida:

– Herr J. S. (jag nämnde namn och titel).

Och så hörde jag samtidigt:

– Mitt namn är G. V. Anberg.

*

Vem var G. V. Anberg? Från hans visitkort vet jag att han hette Gustaf Vilhelm och i två hotellböcker har jag funnit den bekväma titeln „rentier“. När händelsen med hans död blev bekant i Sverige visste tidningarna intet annat biografiskt att meddela, än att han var enda son till den länge sedan avdöda rådmannen K. G. Anberg av en förmögen och ansedd juristsläkt (farfadern var justitierådet och författaren) och att en syster dött ogift för några år sedan. Men om hr Anbergs liv för resten tycks ingen ha någon klar uppfattning, undantagandes att „han mycket vistades på resor i utlandet“. – I Nauheim, som jag de sista tre somrarna besökt en månad för mitt hjärta, träffade jag verkligen en läkare som varit hans skolkamrat (d :r W. S.) men även han hade intet bestämt intryck av sin forna väns liv och karaktär – utöver att han var „tyst och snäll“ och, som han oförhoppandes kom att tillägga, „mycket hjälpsam“.

För min egen del måste jag bekänna att han troligen skulle helt ha fallit mig ur minnet om jag icke blivit ett ödets vittne till hans slut.

Jag vill i korthet relatera vad jag kom att uppleva.

Vi sutto och samspråkade om allmänna saker – sådant som resor lägga en i munnen: om hotell, om priser, om tull, vyer, utsikter, viner. . . Han visste vem jag var genom min titel (denna „ovana“ begagnar jag för att genast kunna skiljas från min vida mer „kända“ hr broder, med vilken jag av obekanta ständigt förväxlas!), men ehuru han resonerade fullt logiskt och modernt om handel, export, räntor, gav han dock ingen anledning till att komma närmare in på området. Ej heller politik, ehuru han småleende rättade ett par misstag från min sida då den saken flyktigt berördes. Alltså blev det blott kallprat, som vid desserten och ett kanske litet för starkt glas Sandemann nödvändigtvis ändade i några glosor om kvinnan.

– Parisiskan? Ja, ja, herre gud! visst är hon förtjusande . . .

Tåget dundrade genom en tunnel. Det lät som slog man med stora släggor mot vagnarnas kortväggar. Genom ventilerna flögo trasor av vit ånga, efterlämnande en lukt av gas.

Plötsligt stod bilden av den ensamma österländskan för min syn. Jag sade:

– Observerade ni, herr Anberg, då ni gick hit, i sista vagnens sista kompartment en underbart skön, mörk dam – hon liknade någon av de stora målarnas modeller från Orienten?

Vi gledo nr tunneln – eller rättare kastades med ett sista brak ur den – och jag trodde att jag misstog mig på en stark skälvning i herr Anbergs röst då han svarade:

– Nej. Men den typen är ej så ovanlig på detta tåg – förmodligen är hon ryska.

Vare därmed hur som helst. Men jag misstog mig icke på en dödlig blekhet som spreds över min bordskamrats godmodiga ansikte då jag kom att säga:

– Vet ni, jag trodde att ni redan hade lämnat tåget! Då jag vaknade efter en kort blund var ni borta och er plats intagen av en italiensk präst – men herre gud, vad är det då fatt!

Jag reste mig hastigt, ty herr Anberg hade, vit som servetten, fallit baklänges vid mina ord.

I den nästan tomma vagnen var betalningskyparen sysselsatt med räkningars uppgörelse och de övriga vaktmästarna voro i bakre delen, kaféapartemanget. Jag kunde obemärkt hjälpa min landsman upp och till min glädje såg jag honom hastigt återfå normal färg.

– Jag har ätit för mycket i för angenämt sällskap, skrattade han. – Och så älskar jag icke denna våldsamma massage till vinet.

Han hade fallit mot det bakom honom stående väggfasta bordet och var helt oskadad. – Jag föreslog att vi skulle återvända till vår kupé för några minuters bekvämare vila och måhända samlandet av reseffekter innan vi nådde Köln, dit vi nu raskt närmade oss. Men han fick ett nervöst, ja, ängsligt uttryck kring mun och ögon.

– Hör, sade han hastigt, varför inte stanna här eller i kaféet? Jag har intet emot en kall visky för att få bort sjö- eller låt oss säga tågsjukan.

– Gärna, kunde jag endast svara. – Som gammal praktiker medför jag endast ett ordentligt kolli och det står färdigt att langas ut i förrummets bagagebox.

– Byter ni i Köln? frågade han hastigt.

Jag har aldrig kunnat avgöra om det var en tillfredsställelsens, eller motsatsen, suck, han drog vid mitt jakande svar.

– Så skils vi, sade han endast.

Han vände sig om och grep i nätet över våra huvuden en ytterst dyrbar och delikat arbetad rysslädeportmanteau – faktiskt den smakfullaste jag sett. Jag lade märke till att låsstenarna voro safirer. – Vid min ohjälpligt något för granskande blick sade han:

– Ja, den lämnar jag aldrig för en minut ens efter mig i en kupé.

Och han tillade litet konstlat vårdslöst:

– Apropå. Hur vet ni att det var en italiensk abbé som tagit min plats?

– Nå, det kunde naturligtvis också vara en fransk – jag är ju ej katolik! – men det var väl det att han såg så mörk ut . . .

Herr Anberg sade:

– Just därför kunde han i stället vara – spanjor.

Och därmed gingo vi genom den lilla glassvängdörren in i kafébåset.

Knappt tjugu minuter därefter virvlade vi dånande och visslande in under Kölnbangårdens väldiga hallglastak och jag bjöd min tillfälliga resebekantskap farväl. Vi skakade hand med det konventionella au revoirtillropet och skulle aldrig mer träffas. – Icke bägge levande.

Då jag skyndsamt gick ut fann jag ett mörkt ansikte pressat tätt mot den lilla glasdörren. Jag tyckte mig i hastigheten igenkänna den sydliga prelaten. Hade han ej så kvickt dragit undan huvudet torde han fått sig en ordentlig smäll av dörren, ty lyxträngen står flåsande, med full ånga uppe, i blott trettio sekunder. Den formligt skälver ännu från stoppandet då den åter bolmar i väg.

Jag gick den vanliga vägen tvärt igenom de stora väntsalarna för att på andra spårsidan leta rätt på min reserverade sovkupé till Berlin.

*

Jag hade mycket att uträtta i Berlin. I tre dagars tid var jag från tidigt på morgonen till sent på aftonen sysselsatt med besök, uppvaktningar och kontrakt. Jag fick varken höra opera eller se teater denna gång. – Fjärde dags morgon hade jag bestämt för avresan över Sassnitz, då jag ej kunde hinna med nattåget och

dessutom ville om möjligt få en natts ordentlig sängsömn.

Jag bodde denna gång på Bristol. Då jag tämligen tidigt efter en välförtjänt extra god middag hos Bourghart (det enda Berlinställe som kan tävla med Paillard i Paris och Carlton i London) kom till hotellet, gick jag in i det stora läsoch skrivrummet till höger om elevatorerna för att kasta en blick i de svenska tidningarna, vilka jag på snart en vecka icke haft tillfälle följa med. – I en fåtölj satt en ensam gäst fördjupad i något utländskt blad.

Efter en kvarts rubrikögnande kände jag mig sömnig och reste mig. Då jag ordnade mina journaler på deras platser, kom jag att stå mitt emot en av de magnifika speglarna, och av en ren händelse föll min blick i den på den läsande mannen bakom mig. Jag såg hans profil – vacker semitisk, förekom det mig – klart belyst från den elektriska druvklasearmaturen och tänkte genast: vem är det han liknar? – Min kusin, häradshövdingen? – Min kompanjons son? – Min systerson, källarmästaren? – Nej, nej, nej. – Vem då? – Ah – nu, vänta litet – nu har jag det! Det är ju den italienska abbén!

I samma nu mindes jag herr Anberg och hans rätt omotiverade gensaga vid mitt betydelselösa omnämnande av mannen i fråga.

– Hur vet ni att det var en italienare? hade han sagt. – Just för att han såg så sydländsk ut kunde han ju vara spanjor.

Och jag kom ihåg hur han betonat nationaliteterna.

Jag grep på måfå ett illustrerat amerikanskt magasin och satte mig snett bakom främlingen, ivrigt bläddrande. – Det var ju enkelt nog att se efter vad tidning han läste.

Jag behövde icke vänta länge. Han slog samman bladet – som hade ungefär Le Matins format och prägel – och började på nytt studera första sidan. Jag har goda ögon även nu och jag läste tydligt både namn och underrubriker. Där stod:

LA ÉPOCA

Ultimos Telegramas y noticias

de la Tarde.

och till vänster om daton och veckodagen („Lunes“) :

MADRID.

Han var spanjor! Jag stirrade ännu bestört på den spanska tidningen och mina ögon läste mekaniskt titeln på första spaltens ledare: La eleccion de ayer en Barcelona. . . Till dess jag plötsligt brast i skratt över mig själv: vad i Herrans namn var jag så förvånad över?

Spanjoren vände sig hastigt. Jag hann just sätta tidskriften för ansiktet och frambringa ännu en skrattsalva som över en kvickhet jag hittat. Min aftondräkt och mitt kanske något dinéfärgade utseende räddade situationen.

Men jag hade hunnit iakttaga en stålskarp forskande blick, som dock genast smalt till smil – och så en sak till: herr prelaten hade förvandlats till en oklanderlig herre i sällskapstoalett och på frackslaget blixtrade en liten kedja med tre eller fyra miniatyrordnar. – Han såg närmast ut som en fin attaché.

För syns skull bläddrade jag ännu ett par minuter i det för resten obegripligt dumma häftet – ja, jag till och

med fann mig föranlåten att ännu en gång giva ifrån mig ett par ohyfsade små gapskrattskluck. Därpå –

Därpå ville jag resa mig. Men jag blev sittande. Ty genom fonddörrarna seglade som i en praktfull aftonsky en glänsande stjärna – min orientaliska, jag sett en glimt av på Nordexpressen, och nu dubbelt skön i den rika supédräkt, hon bar, och från hals till fot höljd i en vitskimrande boa som säkert kostat en liten förmögenhet. Hon gick rakt fram till spanjoren, vilken sprungit upp som en fjäder.

Men då – då blev jag för en sekund verkligt förlamad, ty i den högra hand, hon med ett strålande, stolt triumferande leende räckte den lilla diplomaten-abbén, bar hon herr Anbergs ryssläderväska med det blå safirinfattade låset.

Ja, vid alla gudar, på allt annat skulle jag ha kunnat misstaga mig utom det. Min fars yrke låg mig i blodet och jag glömmer aldrig saker och värden av det slaget!

Hastigt upptäckte hon att de icke voro ensamma och jag såg henne rycka till och – inbillade jag mig – blekna. Men han yttrade lågt skrattande några hastiga ord på spanska (jag tyckte mig urskilja „americano“ eller något liknande) och därpå logo de båda. Så bjöd han henne armen och sade högt på god tyska:

– Vi måste skynda oss. Första akten är säkert nära sitt slut och det är kejsarens vana att anlända i pausen till andra akten.

De lämnade salongen.

*

Jag satt kvar i min stol och fånstirrade.

– Jag har druckit för mycket Pommard, sade jag till mig själv. Ett glas är nog – jag drack två!

Och sannerligen var det ej som om tankarna burgunderhetsades. Jag hade ju intet med herr Anberg att skaffa, kände honom knappt – för allt jag visste kunde han ju heta något annat? Och ännu mindre var mig spanjoren och hans sköna bekant – vad angick mig deras inbördes förhållanden? Jag, som likt hela min ras, aldrig bryr mig om nästans affärer då de ej beröra mina, aldrig rotar i andras privata liv och strängt söker att blott värja och skydda och förkovra mitt eget – jag kunde nu icke lösslita mina tankar från dessa förbannade tre människor, om vilka jag visste intet. Vem som helst har rättighet läsa „La Epoca“ och vara av vad nationalitet han behagar, och tiotusen damer kunna äga ryssläderväskor med safirer. Ja, till och med ha fått dem som present av herr Anberg om herr Anberg har råd till sån't. – Och hon, orientalskan, var värd gåvan. . . Hade jag haft till disposition förmögenheter som en gång gamla Mayer Amschel eller Erlanger eller Hirsch eller Bleichröder eller Mendelssohn, så hade hon fått väskan väl fylld dessutom . . .

Den satans bourgognen!

Men nu – nu förföljde mig minnet av Anbergs bleknande ansikte, av hans underliga, nervösa frågor, av hans väska och den dyrbara omsorgen om den, av prelaten i hans kupéhörn och ansiktet mot rutan i Köln. Av hans dolda ångest med ett ord.

Så var det väl också det att han var svensk. Vi hade nog olika religioner, men voro lika goda landsmän för det.

Och därmed steg jag upp i en fart. Jag skulle åtminstone veta vad det intressanta parets namn och ställning var.

Bakom marmordisken stod den förbindliga portier som har en så slående likhet med skådespelar H. vid

Dramatiska teatern. Jag frågade honom om min spanjor.

– Vet icke, hr konsul, svarade han, de bo ej här.

– Men –

– Ja, förmodligen diplomater – eller diplomaters agenter. M'avez-vous compris?

– Hm – nej – agenter?

– Ja, de kommo för att besöka major Anberg – en rysk militär, som dock i vårt register står för „rentier".

– Anberg! Ryss!

Portieren slog leende upp en av de stora böckerna och visade mig namnteckningen. Där stod:

G. V. Anberg, rentier. Under „Hemort" stod det: S:t Petersburg. Och under „Anlänt från" läste jag: Rom.

Det var ju lögn! Förutsatt att det var min Anberg. . .

– Säg mig, hur vet ni att han är rysk major?

– Å – han dinerade i går i full uniform med de besökande, ni i dag såg här. De åto i lilla matsalen, ni vet, en trappa upp.

Portieren blinkade.

– En sak till, viskade han. De två kommo i dag i en krämgul automobil och körde också sin väg i den. Faites attention: krämgul!

– Ja – vad mer?

– Nå, ni vet inte det? Den färgen får här endast hovets autos ha.

För bråkdelen av en minut sade mig min nedärvda misstänksamhet, försiktighet, min slughet, rent ut sagt, att detta var falskt och galet alltsammans! Men nästa sekund bringades min likaledes nedärvda klokhet, min instinkt till självbevarelse, till tals – och den sade: vad rör allt detta dig?

Jag beställde väckning till klockan halv åtta, sade godnatt och fick replik på franska.

Så for jag upp till mitt rum.

*

Hade jag vetat vad som den natten förestod mig, hade jag ej gått till sängs. Som det var gjorde jag några memorandaanteckningar, skrev ett par brev och läste så ett kapitel i en av Willys Claudiner, som jag hade med från Paris till reslektyr.

Därpå släckte jag huvudgärdens gröna ampel och slumrade in.

Jag kände den äkta, riktigt sköna reströttheten, det myllrade i benen och det var ren vällust att få sträcka, vända, vila dem på dessa snölakan över den spända Paradisresårbolstern. Att slappna till. . . att sjunka hän.

Så med ens en förfärlig knackning – brutal som ett knytnävsslag mellan ögonen. Jag spratt upp och kunde icke ens i första ögonblicket få mål i mun. Jag trodde mig vara på expressen mellan Köln och Berlin och att vi hade sammanstötning.

Så hörde jag portierens röst:

– Ne vous dérangez pas – (ja, det hade han verkligen fräckheten säga!) – men – bästa herr konsul – något ledsamt – herr Anberg –

Och så var jag vaken, hade tänt kronan och öppnat dörren.

Min portier var likblek:

– Känner ni herr Anberg? stammade han.

Han kom in i rummet och stängde dörren.

Jag hade själsnärvaro nog att svara:

– Jag vet inte. Det tror jag ej. Det finns emellertid svenskar med det namnet. Vad är det?

– Ack, suckade han, och nu var all fransk fernissa borta. – Ack, du lieber – herr Anberg har begått självmord. Men, ett ord, herr konsul, ingen får veta det – mer än polisen naturligtvis. Ni förstår – hotellet, ett sådant hotell – hur i herrans namn kan man! Obegripligt odelikat! Till er skulle jag sannerligen ej heller ha kommit om jag inte i afton fått det intrycket att ni kände majoren – mannen, menar jag. . .

Jag hade fått några kläder på mig.

– Eftersom ni ändå väckt mig –

– Je vous demande par –

– Eftersom ni ändå väckt mig så låt mig se herr Anberg. Hur har det gått till?

Och under det vi gingo nedför en privat baktrappa berättade mig portieren att han (lyckligtvis endast han själv) knackat på herr Anbergs dörr i akt och mening att personligen (vilket han brukade inför notablare gäster) fråga om allt var till behag – om intet saknades – önskades – kort och gott: en artighet. Då ingen svarade, men båda dörrarna stodo på glänt, hade han försiktigt (och under upprepade knackningar) stigit på och då – i full belysning – hade – ja, se själv!

Han låste upp en dörr i första våningen och i ett praktgemak, tillhörande en suite på tre rum, såg jag min olyckliga landsman, reskamraten från Paris, herr G. V. Anberg, rentier, främling, mystisk gåta, rik man och vidunderligt lik min svåger i Norrland, ligga död på mattan med ett litet rött skotthål i högra tinningen. Bredvid honom, på höger sida, låg vapnet, en löjligt liten revolver, en damleksak, en budoarprydnad med silverbeslag och guldinläggningar.

Jag sade intet. Men min blick irrade runt efter ryssläderväskan. Ljuset från takets sex slipade kristalläpplen föll i var vinkel och vrå – där glänste en dyrbar uppsättning toalettpjäser bredvid sitt alligatoretui, där stodo fyrkantiga flaskor med facetterade kulproppar framför ebenholzschatullet, och ett utsökt likörställ i venezianskt glas vilade på sitt eget saffiansfodral. Men väskan var borta.

I detta ögonblick kände jag blodet stiga mig åt huvudet och jag hade på tungan:

– Jag känner herr Anberg och han är – om icke mördad så bestulen av det sydländska pack som varit hans gäster. Hit med polisen och jag skall giva dem spår nog!

Men så var icke meningen. Ty innan jag hann skilja läpparna sade portieren:

– Herr konsul – för en sekund trodde jag först att något hänt majoren. Jag saknade nämligen en väska, han var mycket rädd om. Men det var onödigt – jag fann den strax – inne i sängkammaren, och jag har ställt den här –

Och till min häpnad öppnade han ett skåp och tog fram ryssläderväskan.

Då ramlade mina fantasier. Jag återvann mitt vanliga lugn, min förtänksamhet och min beräkning. Och jag sade:

– Jag känner inte denna herr Anberg. . .

Men – hur underligt dock allt är! – minuten efter såg jag att väskan var falsk. Den var en god och alls icke billig imitation. Men den tillhörde i alla fall det kram som bär stämpeln „made in Germany“ – ingen kunde så hastigt se det som jag. Ja, det var en annan väska, trots safirer och ryssläder – det var icke den klenod herr G. V. Anberg visat, eller rättare dolt på Nordexpressen och som säkerligen dock blott varit ett ringa skal åt den eller de okända pärlor, den inneslöt.

– Herr portier, sade jag i allvarligt likgiltig ton, har ni öppnat väskan?

Den unge mannen rodnade (och nu liknade han herr H. rent frappant i en känd älskarroll). Han sade tvekande:

– Ja. Det var måhända orätt – men uppriktigt: jag var nyfiken.

Han såg frågan i mina ögon. – Jag tordes ej lita på min röst längre.

Så skrattade han:

– Ja – det var en besviken förväntan. Vad tror ni? Jo, blommor! Minst tjugu små torkade buketter – se själv.

Han öppnade portmanteaun och mina ögon, som snart icke längre kunde förvånas, sågo ett fång små sirliga boutoniärer i stanniol och japanska sävhylseskaft.

Jag kunde intet säga. Vad skulle jag säga? Vad visste jag? En sak är vad man anar, tror, gissar. En annan –

Och dessutom: för många och mångas viktiga intressen vilade den gången på mig och krävde framför allt odelad tid. Intet uppskov. – Chacun sa vie!

– Det är minnen, sade portieren i den på en gång aktningsfulla ton germanen får inför det känslofulla.

Det är allt jag vet om herr G. V. Anbergs död. Tidningarna ha delgivit polisundersökningens resultat: självmord. – Det var för resten en remarkabelt kort undersökning.

Att jag ännu en gång skulle återse den röda väskan – den äkta – visste jag icke då. Får jag tid kommer jag väl att också nedskriva det, en natt då hjärtat är oroligt och jag icke törs somna.

Men följande morgon for jag. Jag bekänner att tankarna voro i oaffärsmässigt spridd ordning. Jag var led på tåg och kupéer och dessa rulljud från skenor och hjul, som kunna bli ackompanjemang till vad nonsens som helst, vilket tröskar i ens hjärna.

Och den där typiska lukten: av gummi, av läder, av parfym, choklad och vissna blommor . . .

Portieren bugade bakom marmordisken:

– C’est fort désagréable, sade han.

Dr. Lewis Hendersons piller.

I dag ha vi begravt gubben Cohn. Hans son stavar sitt namn Cohen – men de Cohnska fastigheterna tar han nog emot i faderns oförfalskade namn.

Jag har svårt att tänka mig att jag druckit för mycket rhenskt vin – det är väl ändå omöjligt? Tål jag nu inte heller det! Gu' vet, emellertid, vad det var för gamla buteljer de plockat fram ur Cohns vinkällare. Som flytande sol var det! Och de gröna kuporna sedan! Ah, de glasen har han från gamla Bukowski – jag minnes gott att Hammer slogs med Cohn den gången om besittningen. Nå, hur som helst, i natt blir ingen sömn. Den som hade ett piller – ett piller som vore ofarligt för hjärtat. . .

Men det har jag icke. Det är många år sedan jag slutade med allt sådant, pulver och salter och narkotiska droger. Herr' Gott ja – nu minnes jag plötsligt doktor Hendersons piller.

Dr Lewis Henderson och unga Heckel, min bäste väns enda son.

Vi tar det metodiskt och skriver och glömmer att klockan är halv tolv och kontorstiden alltjämt, även för chefen, börjar halv nio om morgonen.

*

Det är väl omkring tolv år sedan jag en dag på höstsidan emottog följande brev, adresserat „Privat" till mitt kontor (som då ännu hade lokaler vid Lilla Vattugatan):

Min herre!

Edert högtärade namn har blivit fördelaktigt nämnt av en mycket högstående Personlighed uti Edert land. För att Ni i den händelse skulle önska att bliva på effektift sätt mentionerad vid ett europeiskt Hov så att Ni inom kort tid erhöllo en bevis på detsammes ynnest enligt vanligt gebruk och skick, beder jag Eder i och för ett villkors uppfyllande som också har sammanhäng med Eder höga Gynnares planer, att förtroendefullt vända Eder till underskrivna

Levi P. Mayr Kunglig Notarie

P. R.

Altona.

Jag har gömt detta brev av en ren händelse. Den första impulsen att kasta det i papperskorgen ändrades genom grosshandlar M:s (M. & Son) inträde. Då jag visade honom denna dråpliga variant på vad som annars brukar vara herrar lotterikollektörer förbehållet, meddelade han mig skrattande att han själv mottagit ett dylikt „inbjudningskort" och att flera andra kända affärsmän (t. ex. bankdirektör T., bankir H., mäklare S., m. fl.) likaledes på samma sätt uppvaktats. Vi beslöto då att svara i allvarlig ton för att se gyckelspelets utveckling. – Men mellankommande händelser gjorde att det hela förföll och jag skulle icke ha vidare tänkt på den dumma historien om icke två år senare den upprepats i annan form och då helt allvarligare.

(Här vill jag i parentes nämna att jag verkligen från fullt trovärdigt håll vet att konsul L. besvarade ett dylikt brev. Och uppnådde resultat. Men – vad kostade det månntro ?!)

*

Då jag i oktober månad för cirka tio år sen skulle göra min obligatoriska kommissionsresa Hamburg–Berlin–Frankfurt–Paris – och avstickare, fick jag, aftonen före vallfarten, ett besök av Heckel, min gamla,

fina, bildade – och på grund av sin finhet och bildning ruinerade vän Josef Heckel. Han som skulle blivit vetenskapsman, om någon av vår ras, i stället för affärsman. Herr' Gott, ja, – en filosofie doktor bolagsdir – Nå, det hör inte hit.

Heckel kom upp, satt i min stora farfarsstol, rökte mina små Bremer, drack sherry och spelade två partier schack. Så sade han, just som jag skulle visa honom det senaste förvärvet till min kamésamling (genom Gilda i Florens) och just som Hanna tillkännagav teets och honungskakornas servering:

– Josef Simonson: jag har en tjänst att bedja dig om.

Han sade detta i så ovanlig och allvarlig ton, och jag kände en lätt „klack“ i hjärtat.

– Vad är det, Josef Heckel? sade jag. Jag kunde icke tala annorledes, det var som hade jag flyttats femtio år tillbaka och var hemma hos farfar under nyårsfesten, innan vi flyttade bort.

– Det är om min son, svarade han.

Nu vill jag ärligt bekänna att det var obehagligt. Hade det – med honom, n. b. – rört sig om ett kreditiv, ja, en borgen, skulle jag glädjestrålande, tillfredsställd att kunna hjälpa honom – stolt, smickrad, rörd, ha avbrutit och, så sant som att min släkt lever, skyndat att utbreda papper och böcker till hans förfogande. (Men det begärde aldrig Josef Heckel!) – däremot: sonen! Det var en mörk punkt som aldrig annars vidrördes.

Men naturligtvis svarade jag, i det jag fick anledning krångla litet med chiffonjéklaffen, helt upprymt:

– Kära vän – befall bara – var är Louis nu för resten?

– Han är i Paris, sade gamla Heckel. Och därpå blev det så tyst att jag kunde höra alla våningens klockor picka i sina porslinsställ (min andra samlarvurm) genom dörrar och mattbelagda och gardinförhängda rum. Det var tyst en lång stund.

Så talade Josef:

– Jag lever inte länge. Det är nu fjorton år sedan Miriam dog. Jag vet att vi icke skola tala om döden. Men det har för mig aldrig betytt något. Och nu vet jag att det snart är slut. Seså, seså – inga minspel! Nu skall du lova mig, Josef Simonson, att söka upp min vanartiga son – i vad håla han än må dölja sig – och säga honom att Israel Heckels pengar äro slut, för alltid slut, och att det arvet kan han icke hoppas på. Intet annat skall du säga – det är nog. Israel Heckels pengar äro weg, förstår du, putz weg! Det är allt. – Och det har jag dragit försorg om!

Det var den sorgmodiga nyhet, jag i korthet fick att bibringa och här bryr jag mig icke om att ingå i onödiga detaljer. Vare nog sagt att då jag senare försökte tala en del förstånd svarade mig endast gamla Josef Heckel (jag meddelar det blott som en karaktäristik och när han sade det såg han ut om en humoristisk rabbin med tjuvpojken i ögat) :

– Se så, lilla Josef, du som vill vara så modern: stå inte där och mauschla!

Dagen efter reste jag.

I korthet vill jag här inflika att Josef levde ännu i fyra år. Och att hans son, Louis, gjorde ett stenrikt äktenskap och har det allt annat än tragiskt. Honom träffade jag aldrig, men genom detta uppdrag fick jag göra en bekantskap som aldrig går ur mitt minne.

Jag kom till Paris i början av november och fann kastanjerna blomma för andra gång, fann en mild sommarluft och damer och herrar i ljusa toaletter under bulevardträdens nygrönskande kronor vid aperitiftimmens gröna flor. Vagnsbullret var musik och sämsta asfaltblomma hade charme. Annonspelarna glödde i färger och vid alla korshörn vällde blomster och buketter ur utbjudarnas kärror. Månglarnas rop och skrän var sång, gatornas lyktor tycktes mig eklärering. – På Concordeplatsen spelade fontänerna.

Efter en tråkig middag hos min kusin och en förfärlig afton hos spelskojarna i Filatelistklubben (detta hål för alla internationella förbrytare) beslöt jag mig att söka upp unga Heckel.

Jag visste hans historia. Utsänd till den berömda handelsakademien i München hade han blivit en lustig kårbroder som aldrig vände tillbaka. Modern dog, men Louis kom ej. Han var en „Bruder Straubinger“ som helt gick upp i operettens bekanta valskuplett: „Küssen ist kein' Sünd“, och det var refrängen han spelade på:

„Pflücke die Rosen kühn, die dir am Wege blühn. Nimm dir, was dir bestimmt –. – Weil's sonst ein anderer nimmt!“

Och det gjorde han. – Och blev borta.

Vacker som endast en jude med spanskt blod i ådrorna kan vara det, var han. En Don Juan. – Sin sista Dona Bianca fann han dock lyckligtvis i en fräulein Goldstein aus Frankfurt, och därmed var hans saga all.

Men nu skulle jag ödesvarsla om Israel Heckels, farbrodern i Nürnberg, oväntade kaputt. Och så tog jag en droska och for till uppgiven adress: rue Pigalle 14.

Det var ju ingen lovande adress. Men det kunde hava varit värre. Vi körde upp åt Montmartre till, och jag såg lyktorna glimma utanför kända enaktsteatrar och danslokaler. Så höllo vi med ett ryck utanför en dörr som syntes mig vara en sannskyldig studie i rött. Rödbrun panel med rosatapeter, röd ampel i taket och på golvet en blodfärgad matta. – Det hela liknade omisskänneligt entrén till ett Maison de rendez-vous.

Så var det dock icke. Det visade sig att huset beboddes av en amerikansk läkare, dr Lewis Henderson, „specialist“, naturligtvis, i de sjukdomar, man helst ej konverserar om. Och monsieur Louis Heckel? – var han bekant? – Ih, ja då, han var „korresponderande sekreterare i fem språk“, men träffades endast på förmiddagarna, d. v. s. från 12–5. – Var han annars bodde? – Visste man icke. Och då jag tyckte alltsammans ha en dålig air av mysk och chambre separée, och även – fastän skämtande – antydde något dylikt höjde blott conciergen på skuldrorna och sade:

– Vous vous trompez, monsieur!

Jag lämnade mitt kort med min hotelladress och – ja, låt oss säga: strövade ut under Montmartres nyblommande kastanjer . . .

*

Jag bodde på hotell Chatham – detta förtjusande hotell för den som ej är galler, men ändå känner sig som världsmedborgare och önskar vara inom periferin till världens huvudstads centrum – Place de l'Opéra – på mindre än två minuter. (Men man får betala för det, det medger jag!)

Då jag följande morgon vaknade låg på chokladbrickan ett brev till:

Monsieur

Monsieur Joseph Simonson, Confidential!

Hôtel C.

En Ville.

Jag bröt det och läste:

Dear Sir:

Your name has been mentioned to us by a very high social person in Sweden–Norway, as a prominent and enterprising businessman of no ordinary merits and ambitions. In connection with this ample credit we beg you to call at our private offices, 14, rue Pigalle, in order to give you an interesting information.

We are, dear Sir, faithfully yours

D:r Lewis Henderson, Member Royal Surgeon

Clin. London.

Det var något i detta humbugsbrev som omedelbart förde min tanke tillbaka på det för ett par år sedan emottagna geschäftscirkuläret från Altona. Märkligt nog uppmärksammade jag icke genast varken adressen eller namnet, utan tänkte blott på det hittills förgätna dokumentet från „ten Mayr". Det var först då jag för andra gång genomögnade den maskingjorda skrivelsen som jag slogs av namn och ort och såg i en blixtvision den röda ingången och portvaktens axelhävningar.

– Min kära Louis, mumlade jag under duschens strilstrålar, det är väl starkt! Du är den fräckaste kanalje, jag hört omtalas. Aber – vänta, min gosse, tills du får höra om onkel Israel . . .

Och efter en omelettfrukost på Café de Paris for jag upp till rue Pigalle.

*

Det var icke samma portier som aftonen förut, vilken nu tog emot mig. Det var syn- och hörbarligen en tysk – förmodligen elsassare. Han var kallt hövlig och lät mig vänta i ett tämligen tarvligt rum, möblerat med plyschmöbler, som i den silvergrå dagsbelysningen sågo ut som gamla pudlar, vilka börjat själväta sig.

Jag frågade även denna concierge om han kände hr Heckel? – Nej, det gjorde han icke. Så kom jag att tänka på att den unga mannen ju mycket väl kunde ha haft anledning byta om namn.

Efter en väntetid av nära tjugu minuter öppnades en liten tapetdörr i hörnet bredvid kaminen, och en ung dam, som såg ut att ha varit med om litet av varje, bad mig följa sig. Jag kunde ej frigöra mig från intrycket av något Barnumartat, cirkusaktigt, något av ambulerande marknadsgyckel över denna apparat. Det formligen luktade svindel.

Vi gingo genom en lång gång som till min förvåning vindlade genom två étager. Tydligen var här ett sammanbyggt hus med kvarterfasad åt en helt annan gata. Vi kommo snart in i en bredare, ljusare och mycket elegantare korridor och gasen avlöstes av elektricitet. Framför en mahognydörr stannade min ledsagarinna. Hon smålog och såg på mig med en underlig blick. Jag blev en liten smula förvirrad, ty det verkade antingen som en anmodan om drickspengar eller också – eller också – ja, ja, det är nu detsamma . . .

Jag nöjde mig med att böja på huvudet och helt raskt öppna den stora dubbeldörren. Den slöts tyst bakom mig och jag var ensam i en stor sal.

Eller rättare salong. Och det en salong som hette duga. Den var i stor empir, med väldiga speglar, kolonner

och kaminfriser. Och allt, sidengardiner, marmorbeläggningar, bronser, beslag, vaser och den stora kejsarens emblem från Romarriket, sfinxer, pyramider och kanoner var av bästa fabrikat – icke äkta men från någon av de förnämsta dekoratörernas händer. Tre stora kronor i kristall, svartgrön metall och gammal brons, hängde i taket, och deras fackelbloss dolde små glödlampor. En enda stor blå matta med matt bård av kärvar och kransar i guld täckte mitten av golvet, som var starkt bonat och speglade väggarnas soffor och karyatider. Jag blev verkligen imponerad och ryckte ovillkorligen till då med utomordentligt silverválklingande slag en spegelpendyl (äkta Napoléon) slog två slag. I detsamma öppnades mellan två förgyllda pelare en vit dörr och en man trädde in. Jag hade just lagt märke till att de höga fönstren, vars ljus dämpades av gula fransgardiner, visade utsikten till ett litet torg. Nu vände jag mig om och såg, med ena handen stödd mot en urna, en bildstodsliknande herre vars marmorvita ansikte vid första hastiga anblick hade ett påfallande tycke med le grand empereur. – Men vid noggrannare betraktande – – –

Ja, det måste jag säga: jag har aldrig i mitt liv sett något så sataniskt ont.

Det var en måhända femtio års man av medelhöjd, mager och väl proportionerad. Han var klädd i oklanderlig svart diplomatdress, amerikanskt slätrakad och med ett ansikte halvt judiskt, halvt indianskt. – Det har jag dock sett många, den typen blir allt vanligare. Men aldrig har jag sett ett så vampyrmässigt maskerat anlete. Huden, som först tycktes ha likets blodlösa blekhet, fick snart för ögat morfinistens kalkvita färg för att därpå sjunka ännu en nyans och bli nästan fosforescerande grön. Och samtidigt förstorades ögonen i sina skuggor i onaturlig grad, de växte, vidgades och fästes med ett ohyggligt uttryck på mig. Jag kände hur jag blev kall runt min huvudmåne och tog ovillkorligen ett steg baklänges. Gestalten tog också ett steg – det var ej långt ifrån att jag högt skrikit till – men då log avgrundsanden och sträckte fram sin hand:

– Mitt namn är doktor Lewis Henderson, sade han, var god och tag plats!

*

Jag betraktade ännu en gång mannen framför mig. Han hade satt sig på en taburett bredvid en byst av Pallas Athene och blekheten framträdde i denna fönsterdager än mer. Han hade tilltalat mig på franska med mer germansk än anglosachsisk brytning. Jag såg att hans ögon voro bruna, icke gröngrå som jag först tyckt, men med ett fint nät eller rättare radielager av skifferfärg över. Onaturligt och perverst det hela, det var som om ett djur tagit människogestalt. Även rösten lät konstgjord, icke gravlik utan snarare som kommande ur ett instrument, en fonograf eller en grammofon.

– Jag har fått ett brev, började jag.

Men han avbröt genast:

– Ja, det kunna vi senare tala om. Jag försäkrar er att det är en ren tillfällighet – ni hade fått det i behörig tid i Stockholm om ni ej händelsevis kommit hit.

– Såå, sade jag, och en person har verkligen . . .

– Ja.

– Tillåt mig tvivla!

Doktor Henderson log ett förfärligt dödskallegrin.

– Min bästa herre, sade han, det är ju löjligt. Ert namn sändes mig redan för två månader sedan av min jurist i Stockholm.

– Hvad heter den herrn?

Doktorn skrattade. Det lät som när man trummar på en tom bleckflaska.

– Hans namn betyder intet. Det är en skurk – en vanlig simpel advokat utan examen, tror jag, men som kallar sig notarie, till och med häradshövding. Ni känner honom säkert, men jag har hört att inte ens hans egna stamförvanter hälsa på honom på gatan. Men det gör ingenting, han användes av en hel del utlänningar till spårhund och har gott betalt. Den som emellertid tänkt på er ursprungligen i sammanhang med möjlig affär är en annan – en person som står för högt att alls ens antydningsvis nämnas. – Apropå: vill ni som jag så växla vi språk till antingen engelska eller tyska?

– I så fall tyska, sade jag, var god och fortsätt.

Doktorn strök sig kring hakan med en ytterst obehaglig, lurande blick.

– Säg mig, väste han, varför sökte ni mig i går afton?

– Jag sökte icke er, svarade jag öppet. Jag hade ett ärende till en av edra emplojéer: herr Louis Heckel. Det var en hälsning från hans far. En skymt av ljus lättade det osmakliga uttrycket i herr Hendersons ansikte. Han log som en orm.

– Nå, sade han, det var en annan sak . . .

– Det sade jag för resten till er portvakt i går kväll.

Han slog med händerna:

– För all del, för all del! Ser ni: i mitt yrke finnes icke nog gränser för – för – för diskretion.

– Var är herr Heckel? frågade jag.

Doktorn steg upp och kom fram till mig. Jag kände samma lätta hudfrossa som då en reptil närmar sig.

– Tro mig, sade han, det är mer än en vecka sedan han lämnade mig. Om ni ej tror mig så kan ni fråga i hans hotell, rue Richelieu 52. – Så vitt jag vet har han rest till Tyskland. Han har i blott ett halvt års tid varit anställd som min sekreterare, i och för korrespondensen på en del för mig främmande språk. Jag har intet annat än gott att säga om honom, sin post här beklädde han oklanderligt.

Jag hörde att han talade sanning – och innerst var jag egentligen nöjd med missionens misslyckande. (Jag vill tillägga att jag dock sökte upp unga Heckels hotell och där fick hans avresa bekräftad.)

– Ja, sade jag och reste mig, då har jag intet vidare att fråga om. Mitt besök gällde endast och allenast hr Heckel. Vad brevet beträffar har edra sagesman, vilka de än må vara, misstagit sig på person. Jag önskar lika litet nu någon underbar patent-medicin som jag för två år sedan åtrådde någon liten skräporden – då till salu genom herr Levi P. Mayr i Altona.

Doktor Henderson ändrade icke en min.

– Jag vet ej vad ni refererar till, sade han kallt, men hur kan ni döma om mitt propos innan ni känner det?

– Vad är då ert propos? Jag erkänner argumentet men tillfogar: jag avskyr hemlighetsmakeri.

– Var god och följ mig, sade doktorn, ni ångrar det icke!

Han gick före mig till den lilla vita dörren mellan guldpelarna, och efter en sekunds betänkande gick också

jag. – På tröskeln vände han sig:

– Herr konsul, jag skall nu berätta er en historia. Kom blott alltid ihåg att det är en riktig rövarhistoria utan ett uns sanning i sig!

Med dessa ord sköt han upp dörren och vi befunno oss i ett modernt laboratorium, vars höga valvfönsters nedre halvdel skyldes av gröna biblioteksgardiner på mässingstänger,

*

I denna belysning blev doktorns blekhet, eller snarare grönhet än mer märkbar. Under den tystnad som uppstod för en kort stund efter vårt inträde i laboratoriet, bråkade jag min hjärna med hans likhet med någon jag en gång varit samman med. Och plötsligt såg jag den. Det var en tvetydig amerikansk legationssekreterare, som jag en gång i ett sällskap råkade spela poker med – detta avskyvärda spel, som icke är något spel, utan revolverhazard. Där var verkligen en ganska stor likhet – dock måste jag säga att så diabolisk var icke på långt när amerikanen, den dubiösa mr M., som också snart försvann ur sin glansrol i det spårlösa töcken vartill dylika höra. – Så väcktes jag av doktorns kalla stämma:

– Sitt, herr konsul!

Jag satte mig i en präktig buffellädersoffa som stod mitt på golvet. Runt om blänkte från hyllor, i skåp, på bord, den vanliga attiraljen av glas, provrör, flaskor, pumpor, retorter och kolvar. Några maskiner och nickelinstrument stodo på särskilda metallställningar och i ett hörn rann i en bassäng en klar vattenstråle. Det luktade svagt av någon exotisk ört i salen – kopaiva tror jag. Och på ett bord, alldeles i min närhet, var staplad en massa apoteksinslagna pilleraskar och paket vars etiketer tydligt nog upplyste om vad slags patentmedicin doktor Henderson tillverkade. – En utan tvivel lönande affär!

Han satt mitt emot mig i en präktig skinnfåtölj och lurade på mig som en vildkatt. Vad satan ville människan? Kanske hypnotisera mig!

Jag såg på min klocka som visade halv tre.

– Hör, herr doktor, började jag i irriterad, skarp ton – vad är meningen?

Han teg ännu ett ögonblick, men hans vita hand tecknade en lugnande gest i luften:

– Förlåt mig! – och var så, så god att lyssna!

Lutande sig bakåt i länstolen berättade han långsamt och med en egendomlig monotont sarkastisk betoning på vart ord:

– Jag kände en gång en amerikanisk läkare som gjort en förmögenhet på vissa slags salvor och kapslar och extrakter och lösningar för vissa slags sjukdomar. Men han blev trött på geschäftet och då lyckades han uppfinna några piller, de mest underbara och ofelbara piller som någonsin existerat. De sågo helt oskyldiga ut, vita och små som snökorn och ändå innehöllo de allt, ja allt, hela livets visdom, dess abcd, dess ända och slut: de innehöllo Döden. För all del – icke på vanligt vis, det kan tusen olika piller göra, men dessa voro instantaneous, utan hjälp, blixt från klar himmel, ingen smärta, ingen ångest, bara adieu för evigt, som man gick och stod, rätt där på fläcken – ett trolleri, hokus, pokus, slut, borta! Och så en liten viktig bisak: utan spår. Utan spår, min bästa herre – om så också världens största kirurger, kemiker, bakteriologer och professorer i både ditt och datt sattes dit att obducera och rota och mikroskopundersöka! Intet – intet – intet! Det var som Faust; först allt och sedan bokstavligen intet. Förstår ni? Vad säger ni om den lilla uppfinningen?

– Nej, var god och icke avbryt denna saga! – Nåväl, denne utmärkta läkare var en fanatiker. Han fick den idén att bliva icke sin egen välgörare utan alla medmänniskors, som ville. Som voro starka och ville något och visste vad de ville. Sjuka som ville dö, dödsdömda som icke ville lida skalan ut, trötta, alla sorts självmordskandidater, och så vidare. Därnäst andra som borde försvinna – av en eller annan orsak. Sådana som stodo i vägen, onyttiga, obrukbara, åldringar – och andra. Starka, som ville ha fri väg, och det som hindrade, bortflyttat . . . Kombinationerna äro oräkneliga: arvtagare, konkurrenter, fiender, obehagliga vittnen, idioter, förförda, utpressare, gäldenärer, ockrare, skurkar – allt, allt, allt som kan tänkas. Men till dyrt pris. Ty därvidlag var den utmärkta läkaren också fanatiker, väl att märka!

– Det var en stor affär. Och vilka förbindelser råkade han icke uti! Vad såg och upplevde han ej! Men hela tiden fullt säker, fullt trygg. Hur är det möjligt? säger ni. Ack, det var enkelt nog. Det fanns intet att riskera. Ni tror det icke – men jag vet det. – Hör på:

– Utom det att detta utmärkta universalmedel som sagt icke lämnade minsta spår efter sig, ens för bästa kriminalexpert, så hade uppfinnaren sin egen metod i marknadsförandet. Han har aldrig i sitt liv talt om det med någon i vittnens närvaro. Och hans uppfinning är hans hemlighet och han själv allena är fabrikant – ensam! Vidare tiga kunderna. Vidare är hans övriga affär hans säkra skylt. Vidare har han allenastående protektion i sin egen klientel. Och skulle, trots allt, verkligen en „undersökning“ äga rum, skulle intet annat kunna upptäckas än piller, piller i milliontal, gjorda av krita och socker. Ja, det är det förfärliga: de, just de piller jag talar om, bestå för mänskligt öga, sans och sinne endast av socker och krita! Det faller heller ingen enda varelse in att riskera utbreda den fabel jag berättar er. Han skulle bli inspärrad på dårhus. Och det låter ju också tänka sig att han skulle plötsligt få smaka ett piller själv!

– Den läkare, jag här fantiserar om, emottog arvoden av minst 10,000 francs pr case. Men det fanns många tillfällen då honoraren tiodubblades.

Med dessa slutord kastade sig doktor Lewis Henderson baklänges i stolen och brast ut i ett våldsamt gapskratt, vilket exploderade likt ett sprängskott och kom mina trumhinnor att vibrera under en virvel av ohyggliga ha – ha – ha’n så att allt mitt blod rusade till hjärtat och jag isades ända till märgen och nästan fullständigt tappade besinningen.

*

Icke för ett ögonblick tvivlade jag på att jag hade en vansinnig framför mig. Jag förbannade unga Heckel, portvakten och damen som infört mig, herr Henderson och hela Paris, ja till och med gamla Heckel, och först och sist mig själv som givit mig i denna dåres våld. – Hur skulle jag slippa ut?

Då reste sig doktorn och gick bort till ett skåp. Det stod dess värre vid dörrväggen. Jag reste mig också och grep en tung metallcylinder på närmaste bord. Om icke annat skulle jag krossa hans huvud hellre än bli utsatt för Gud vete vilka hemska experiment.

Men han öppnade lugnt skåpdörren och kom leende tillbaka med en kristallskål, till randen fylld med små vita gryn, runda som ärter.

– Se här, sade han, har jag en kollektion av den där läkarens universalpiller.

Jag försökte le. Det måste ha lyckats, ty doktor Hendersons min var oförändrat välvillig.

– Nå, sade han frågande.

– Herr doktor, sade jag, ni tror säkerligen icke att jag är varken barn eller idiot. Alltså: jag tackar för er saga och ber att få säga –

Här hejdade jag mig. Ordet „adieu“ låg mig på tungan, men den instinkt, som i sista moment aldrig ännu svikit mig, ändrade ordet till:

– Au revoir!

Och det kom jag av ren händelse att uttala med djup och egendomlig betoning.

Han satte skålen på bordet och såg hastigt upp:

– Ah! sade han långsamt med ett djupt andedrag.

Det blev en paus. Jag stod orörlig, väntande på något oförutset.

Och verkligen, det kom. En liten klocka vid dörren ringde tre korta signalslag.

– Pardon!

Han skyndade till skåpet, grep en taltratt till en lokaltelefon och sade några låga ord. Det hela tog tio sekunder. Men under dessa tidens molekyler hade jag hunnit stoppa två piller i fickan. – Det var som att röva sandkorn från en strandbädd.

Så stod doktor Henderson åter vid min sida:

– Nåväl, herr konsul, kanske ses vi igen – kanske icke. Jag är ledsen att ni icke fick träffa er unga landsman. Tack för ert besök – det roade mig få berätta en av mina intressantaste anekdoter . .

Med dessa ord, uttalade i den mest naturliga och kallt förbindliga ton, förde han mig till dörren. Vi kommo ut i empirsalongen och här bjöd han farväl med en artig bugning. – Jag såg honom försvinna i laboratoriet.

Därpå hörde jag lätta steg och den världsvana dam, som ledsagat mig in, stod bredvid mig. Hon log alltjämt sitt menande leende, men sade endast:

– Denna väg ut.

Jag såg som i en dimma förgyllda kolonner, speglar och gardiner. Än en gång hörde jag hennes mjuka franska:

– Tout droit s’il vous plait. . .

Så stod jag ute i fria luften och hörde vagnsbullret och kände icke genast igen mig. Det var ej rue Pigalle. Bakom mig var en sluten gallerport till ett gammalt chateau, i vars högerflygel jag dock såg de gröna laboratoriegardinerna bakom murens klippta häck. När jag gått några steg var jag åter orienterad. Jag hade kommit ut på Place S:t Georges, gatan rätt ned var rue Notre Dame de Lorette, jag såg den lilla kyrkans grå gavelvägg skymta och hörde en klocka slå tre djupa slag.

– En dåre eller en charlatan! sade jag högt.

*

Av en tillfällighet träffade jag samma afton i ett sällskap en känd druggist. På hemvägen vid en cocktail i Chathams bar, ljög jag en historia och bad honom undersöka ett av mina två piller från doktor Hendersons fabrik.

Följande dag gick jag till honom. Han skrattade:

Mon cher ami – världen vill bedragas! Köp aldrig amerikansk patentmedicin. Vad det var: socker och krita – icke spår av något annat!

Han bokstavligen skrattade mig ut genom dörren . . .

Men – och här känner jag hur jag ännu vitnar och kallsvetten pärlar fram på min panna. – Då jag gick hem en genväg genom en gränd mötte jag en hund. Det var en stor dansk dogg. Den kom tätt upp till mig och nosade så dreglet rann på min rock. Utan att rätt veta vad jag gjorde tog mina fingrar ur västfickan upp Lewis Hendersons piller – det andra, det sista jag hade. Hunden slickade det i sig. . .

Och sekunden efter såg jag den stora besten sträcka upp huvudet mot himlen som ville den hosta, och därpå välta stendöd omkull.

Jag kan icke beskriva sensationen. – Jag förmodar en mördare känner den.

Jag vet blott att jag i timmar efteråt rystade som i frossa. Och på natten blev jag sjuk, fick ett feberanfall och uppkastningar.

*

Vad jag tror?

Jag tror ingenting.

Den underjordiska orgeln i Rothenburg.

Det är med en viss motvilja, jag nedskriver efterföljande. Det gives minnen, man icke bör gräva upp; vålnader, man gör klokast i att icke frammana. Och dock – just därför göra de sig påminta, det är som om vore man tvungen vid fjärdingens stjälpande att icke gå förbi minsta lapp eller konvolut; ja, det liknar verkligen min årliga rengöring av min privata sekretär: varje bit papper måste jag syna, även om jag vet att den är utan betydelse: det kunde ju hända att jag vrakade av misstag något viktigt som ej var avsett för papperskorgen. – Så räddar jag då ur glömskans stora papperskorg även denna upplevelse. – Det finns ett skäl till: det ger ett sidljus åt min olycklige landsman G. V. Anbergs tragiska död; ringa visserligen, men dock en belysning.

Jag vill emellertid icke uppehålla mig vid den strängt privata anledning, som för några år sedan kom mig på själva långfredagen att helt apropå från Nürnberg resa till Rothenburg ob der Tauber. – Det var dock icke enbart kulturhistoriskt intresse . . .

På landets löjligaste bummeltåg, en veritabel Secundär-Bahn som skuren ur en gammal årgång av Fliegende Blätter, kom jag sent omsider till några skjul, föreställande en station. Där upphörde skenor och spår och där var således ändpunkten. – Men någon stad syntes ej i den blida vårnattens månskensmörker.

Jag upplystes om att en diligens skulle taga de resande in till staden – det var, pietetsfullt nog, förbjudet att bygga en modern järnvägsstation inom den gamla medeltidsstadens hank och stör.

De resande utgjordes av mig – med – ja med sällskap, enfin! – samt en öltjock herre i ulster. Och så skramlade vi, sömniga och sönderskakade, över en vallgravsbro in genom en av de krenelerade fästningsmurarnas stadsportar. – Det var som att åka 700 år baklänges i tiden, men hotellet „Zum goldenen Hirsch“ hade i alla fall elektriskt ljus i smideslyktorna och chateautappningar på vinlistan.

Och så – så småningom – sovo vi de orättfärdigas mindre oskuldsfulla, men desto djupare sömn!

*

Vid frukosten följande dag frågade den förbindliga värden om jag kände staden eller kanske önskade en vägvisare. – Rådhuset, tillbyggt 1572, måste besökas och tornet bestigas; vidare S:t Jakobskyrkan – 1337! – med ett högst märkvärdigt orgelverk; vidare Skolbyggnaden, Franciskanerkyrkan, Klingenthurm, och så vidare, och så vidare, med årtal och namn, data för krig, pest och brand i det oändliga som hade han läst ur en katalog.

– Det finnes ännu inga turister, slutade han – så jag finge vara alldeles ostörd och ogenerad – – –

Men jag försäkrade att vi skulle ta oss fram på egen hand, och därmed beságo vi i dagar tre den gamla staden in– och utvändigt, klättrade i torn och genom stadsportar, kröpo på murar och i gallerier, drucko vin i de låga värdshusen beundrade brunnar och gamla dörrar, vallfärdade till kyrkor och minnesmärken i dalarna och skildes slutligen när påsken var förbi, och vi med den! – Så blev jag ensam kvar ännu ett par dar i Rothenburg o. T.

Under den tiden tror jag att icke en krok eller kåk lämnades obesökt och obetittad. Jag tycktes verkligen vara den ende resanden, och jag kände snart hela sta'n. Det var en fridfull tid och om kvällarna vid hemkomsten till den gyllne hjorten sutto värden och jag vid ett lätt lantvin och språkade.– Jag brukade beskriva mina irrfärder och till sist sade han:

– Ja, nu vet inte jag något som helst mer att se – ni har tagit med alltsammans, rubb och stubb!

Och så beslöt jag att bryta upp, återvända till de stora köpstäderna och på nytt bli en medlem i marknaden.

*

Det var sista aftonen. Himlen brann röd mellan spetsgavlarna och på ett litet torg stannade jag några minuter vid en gammal drakbrunn, där vattnet stilla porlade. Inga människor syntes i den mjuka skymningen.

Då fångade mitt öra ljudet av dämpad musik. Det lät som orgelspel.

Jag såg mig omkring. Alla de gamla husen sågo ålderdomssömnigt på mig tillbaka. Men från inget tycktes musiken stamma. – Jag lyssnade.

Ja, det var en orgel. Och melodin var mig icke okänd, ehuru det var mig omöjligt härleda den. Både ljud och rytm gäckade sinnena.

Det lät nästan som en koral men med övergång till ett högtidligt marschtempo. Det kunde vara en nationalsång, en stridsbön, en fäderneslandshymn. – Var hade jag en gång förr hört denna musik?

Och varifrån kom spelet? Det var mig omöjligt att lokalisera. Ett tag lät det nästan som hade melodin stigit upp med brunnens stråle.

Jag gick sakta runt det lilla torget. Men husen tego. När jag närmade mig brunnen, på vars stenpelare S:t Göran stred med draken, hörde jag orgeln tydligare.

I närheten fanns ingen kyrka, intet sjukhus, ingen skola, icke heller ett kapell eller något allvarligare härbärge – ja för resten icke minsta Kneipe eller vinstuga. Och här spelades som i ett kloster, man väntade blott höra munkkören falla in.

Jag vet ej hur länge jag stod och lyssnade på denna melodi, vilken ändlöst upprepades i stigande och fallande tongångar och ibland förekom mig sväva upp ur jorden. Det var en mystisk och melankoliskt

vacker avslutning på min resa och jag hade nära på fått tårar i ögonen. Så dog musiken hän i ett rallentando, svann, upplöstes och var borta. Jag tyckte att örat ännu bar ljudförnimmelserna underifrån, som när man står på en klippa vid havet och hör vågorna spela mot hennes fot.

Jag vandrade långsamt hem till hotellet, alltjämt grubblande på den okända och likväl bekanta melodin.

I den som en vindeltrappa sluttande och krökande hotellgatan mötte jag en stor, röd automobil, vars oerhörda lyktögon glodde mig rakt i synen och nästan bländade mig. Det såg barockt egendomligt ut. Den i skymningen än mer framträdande medeltidsmiljön, och så detta vidunder med det skarpa acetylenljuset – Det var den första bil jag sett på snart två veckor.

– Alltså resande, tänkte jag, gu’ vare tack och lov att jag far i morgon!

En pälsklädd chaufför var ende passagerare, men plaids, fällar och pälsar, kastade på sätena, visade att antalet resande varit åtskilliga. – Auton kunde bekvämt utom resgods rymma sina åtta personer.

Den svängde in i en gårdsport där jag sett att garage var anordnat.

Jag kastade ännu en blick uppåt staden innan jag under guldhjortens snidade bild med den röda lyktan steg in i hotellhallen. Himlen var klar och stjärnsållad. En doft av blommande magnolia steg från dalen, där Tauber svagt sorlade i sin smala fåra mellan kvarnhjul och kiselstenar.

– Farväl, vackra idyll, adieu, Rothenburg! mumlade jag sentimentalt och öppnade glasdörren.

Hallen var klart upplyst. Från matsalen hördes livligt pratande och skrattande stämmor. På disken var en stapel resväskor, paraplyfodral, gummikappor och autokorgar.

Denna annars högst vanliga hotellsyn fastnaglade mig vid tröskeln som hade en vålnad visat sig. – Och det var en vålnad; en blodig vålnad till på köpet, som skymtade i mitt minne. – Ty överst på godstraven stod en röd ryssläderspортmanteau med glänsande guldbeslag och blixtrande blå safirer. Det fanns blott en sådan äkta lyxpjäs, och jag hade aldrig glömt den:

Herr G. V. Anbergs resväska.

*

En halv minut återkallade bakom mina slutna ögonlock synen av min landsman ombord på lyxtrainen och utsträckt livlös på golvet i Hôtel Bristol i Berlin. Men därjämte framträdde på plåten med kanske ännu större skärpa dragen av den spanska abbén och österländskans bildsköna anlete. – Nu, om någonsin, skulle jag ha tillfälle försöka lösa en gåta. I denna lilla håla voro råtthålen lätt räknade.

(Denna liknelse som verkligen korsade min hjärna var det mest parodiska, jag kunde ha utfunderat till symbol. Det skulle händelserna snart visa.)

När jag hörde värdens vänliga röst, frågande om jag skulle resa i morgon, svarade jag därför:

– Nej, jag har ångrat mig! Vädret har blivit så vackert att jag stannar ännu ett par dar! – Det är svårt att slita sig från Rothenburg. . .

Han log smickrad och jag gick upp till pulpeten där journalen för resande låg.

– Nå, nya gäster. Nu börjar säsongen. – Det är väl inte landsmän?

Jag vet icke, men det föreföll mig som dröjde eller övervägdes svaret. Så sade herr Müller, hotellvärden, i,

förekom det mig, något svävande, men alldeles säkert betydligt dämpad ton:

– Mja – jag vet icke – de ha ännu inte skrivit in sina namn. De kommo med automobil och voro förfärligt hungriga. Jag har låtit sända upp anmälningsblanketter på respektiva rum. Emellertid tala de flytande tyska, ja, som infödingar . . .

Jag tror att om jag i detta ögonblick lämnats ensam, jag med risk att bli tagen för tjuv skulle ha öppnat och undersökt den lockande röda väskan. Det kliade i fingrarna. Men som det var, hade jag intet annat att göra än gå in i matsalen och ta en överblick av aktörerna. – Så kallade jag sällskapet, ty i min hjärna spökade alltjämt det drama, jag en gång delvis varit ett obetydligt vittne till.

Men i själva gången hejdade jag mig. – Om någon av sällskapet kände igen mig? Hur liten möjlighet än förefanns för detta antagande, så vore det likväl bättre om jag fick ett första iakttagande osedd.

Och slumpen, som så ofta förr, kom till hjälp. Jag hörde stolar skjutas från borden, servetter frasa och därpå de långsamma omarkerade fotstegen av ett dinéparti som upplöses. Tändstickor skrapade och konversationen inskränktes till interjektioner. Så syntes skuggan av första annalkande par i dörröppningen.

Jag stod vid portiärerna till serveringsrummet, som låg mitt i korridoren. Ett steg baklänges och genom gardinvecken kunde jag se följet draga förbi.

De kommo.

Det var vad dansken så betecknande kallar en „Skuffelse“.

Sällskapet bestod av ej mindre än tio personer, fyra damer och sex herrar. – En av dessa senare hade jag dock en morgon mött på fästningsvallen och antagit vara hemmahörande borgare i staden. Alla gjorde ett „Durchschnitteindruck“ – semesterfirande köpmän, troligtvis österrikare, möjligen ungrare. Ålder 30–40–50 år. Välklädda och soignerade, mätta, ointressanta. – Och på en gång insåg jag orimligheten i mina hemliga fantasier. Även om det var den olycklige Anbergs väska, jag sett, så vad mer? Den skulle ju någonstans hamna – en auktion blott, till exempel, och allt fås för pengar!

Men –

Ja, men! Gammalt misstroende i allmänhet följer med min ras. Vi äro lika skeptiska som tros-sega. Och det är ju ej så underligt. . .

– Jag skall åtminstone se vem väskan nu tillhör, mumlade jag.

Jag behövde blott vända mig. Serveringsrummet hade en lucköppning till hallen – alldeles bakom disken där resgodset var staplat. Och jag såg, i detsamma jag lät blicken flyga mot packtravens höjd, hur en manschetterad hand sträcktes upp. Det var en kraftig herrnäve som grep det dyrbara handtaget vars låsstenar gåvo mig en blånande blink.

Och liksom hade detta väckt alla misstankar på nytt – denna rörelse av „taga“ – böjde jag mig åt sidan och uppfattade ägarens ansikte: en blekfet typ med mongolmustascher och svarta ögon under slappa lock. Ett icke alldagligt utseende om man granskade det.

Så hörde jag gästerna pratande försvinna uppför trappan. – Hiss fanns icke ännu i Rothenburg.

*

Vid mitt kvällsté växlade herr Müller och jag ännu ett par meningar.

Jag hade åter erinrat mig den hemlighetsfulla orgelmelodin.

– Var, frågade jag, finns en orgel, vid den lilla brunnen med S:t Göran? Jag har i afton hört den spela och det lät som kom musiken så att säga direkt upp ur jorden?

– Brunnen med S:t Göran, upprepade värden, men herre gud, bästa herre, det är ju vid rådhuset – stora torget?

– Nej, sade jag förargad, ty det förekom mig allt mer att han spelade enfaldig – jag sade lilla brunnen, naturligtvis menar jag icke den stora med riddaren och draken! Det var vid ett litet torg som jag ej vet vad det heter.

Han skakade på huvudet:

– Jag vet inte – det var väl någon kyrka. – Men ni, kära herre, känner nu stan lika bra som jag: var var det?

Det var verkligen en försmädlig fråga, ty när jag tänkte efter kunde jag ej beskriva platsen. – Jag funderade. Nej, det hela blev lika otydligt som melodin.

Jag sade god natt och gick upp på mitt rum.

Den breda gången i andra våningen var icke längre så obefolkad. Utanför varje dörr ända fram till min egen, utanför vänstra sidans 3, 5, 7, och så vidare, samt korresponderande högernummer 4, 6, 8, etc., stodo ett par skor eller stövlar.

– Jag hade fått reskamrater.

Det var kvavt i rummet. Bredvid hotellnotan låg påsen med sömnpulver. Ännu en stereotyp natt!

Jag slog upp ett fönster.

Det var ej månsken mer, men stjärnljus. Tauberdalen, som påstås likna Jerusalems omgivningar, var svagt belyst och floden glittrade till ibland. Jag satte mig på en taburett.

Då hörde jag bort från ett hörnfönster, som stod halvöppet, en sakta sång, nästan blott en nynning. – Men på en gång voro mina öron vidvakna.

Ty melodin var densamma som den underjordiska orgeln spelat.

Och plötsligt stod klart i min hågkomst vad var det. – Det var Polnisches Lied med musik av Carl Burow – ett stilla, högtidligt adagio som smälte samman med sceneriet utanför.

Jag kan ej beskriva vilken lättnad jag kände! Det är ju barnsligt, men som jag förut sagt: likaväl som jag kan i timmar ligga vaken och grubbla över sammanställandet av ett par ansikten, lika plågsamt känner jag trycket av ett minne, jag ej kan placera. – Det är som en befrielse när upplysningen kommer, och jag drog en lättnadens suck.

Men i samma nu tog sammanlikningen en annan och värre form: hur kunde det falla sig så egendomligt att jag på denna undangömda plats med få timmars mellanrum hörde samma, halvt begravna melodi?

Och nu visste jag att alla minnen och antaganden skulle taga i häxdans och förära mig en marritt trots trötthet och veronal.

Så blev det också. Jag gick till sängs, konstaterande att det var en kvinna som sjöng och på polska. Men

därefter, sedan hon tystnat och fönstret stängts, låg jag i en helvetesdvala, uppfylld av röda väskor, bleka ansikten och automobiler med safirögon, stora som S:t Jakobskirches urtavlor.

*

Då jag långt fram på förmiddagen vaknade, sken icke solen, men över rutorna runno floder av Sydtysklands ihärdiga vårregn. En lätt huvudvärk och trötthet i armar och knän hade sömnpulvret kvarlämnat. Dåsig och olustig stötte jag upp ett fönster och lät de ljumma dropparna skölja mitt ansikte och bröst. Med slutna ögon stod jag och inandades dalens doft av mylla, humle och vin.

Kaffet kom.

– Ha de nya gästerna rest?

– Nej – de äro ute och bese staden. De frukosterade redan för två timmar sedan.

Det var yngsta kellnern som denna dag infunnit sig med brickan. En pigg pojke som redan varit litet varstans – i Stuttgart, Köln och Heidelberg. Hans bruna ögon spelade vaket och intelligent omkring.

Jag singlade med ett tvåmarksstycke i luften.

– Hör, Gust'l, vad är det för människor egentligen – eh?

– Det är polacker – jag känner igen språket från två kamrater jag hade i Stuttgart.

– Förstår du det också?

– Nej, bara „god dag“ och „vacker flicka“. – Det heter –

– Nå, säg mig, äro alla, alla, förstår du, utgångna?

– Ja.

– Hör på, Gust'l: märkte du om någon av herrarna bar något med sig, en väska till exempel?

– Nej, bara reseböckerna. – Jag vet det därför att jag tjänstgjort hela morgonen ensam häruppe.

– Gust'l, sade jag, och gick fram till honom – här ser du denna slanten! Har du också sett i en av herrarnas rum en vacker röd väska, med guldbeslag och lysande, blå stenar?

– Ja, sade han livligt – hos herr Jastrow – den mörka herrn som ser ut som en turk. Han bor i åttan.

– Det är bra. Vänta ett ögonblick. – Hur vet du att han heter Jastrow?

– Jag var nere efter cigarretter åt honom och då hade det kommit post till herrskapen. Men alla breven och tidningarna voro adresserade till herr Jastrow. Jag fick taga dem med upp och då jag sade namnet sade han:

– Det är jag. Jag heter Jastrow.

Jag kastade på mig skrivrocken, for i tofflorna och öppnade dörren. – Gången låg tom.

– Gust'l, sade jag allvarligt – jag måste se den väskan – bara för en sekund. Men jag vill att också du ser att jag blott ser på den. Kom med mig!

Utan minsta förvåning lydde gossen. Han svarade leende:

– Det är enkelt. Jag skall just nu in och stänga alla fönstren för regnets skull och har dublettnycklarna.

Han drog upp ur serveringsjackans vida ficka en ring med numrerade nycklar, valde ut poletten som bar talet åtta och öppnade ett grannrum.

Därpå skyndade han till trappan, var genast tillbaka och viskade:

– Finns ingen där, skynda sig, konsuln, medan jag stänger fönstren!

Jag kände ingen tvekan. Mitt på bordet stod Anbergs dyrbara respjäs – en blick bekräftade att jag icke kunnat misstaga mig. – Var den låst?

Mina fingrar ilade övre stenarna – något knäppte och kolvarna öppnades.

Gust'l stirrade intresserad. Jag skilde raskt väskgapets kanter och böjde mig ned.

På botten av portmanteaun stod ett etui av djupröd sammet, stort som en handskask. Locket bar ett stort guldmonogram: det ryska N, som ser ut som vårt H. Men över bokstaven var en stor kejserlig krona.

Mitt hjärta klappade. Jag såg åt dörren. – Gust'l förstod. – Han smög ut i korridoren.

– Ingen kommer, hörde jag honom hest mumla och jag lyfte resolut etuiet ur väskan. – Det var tungt som bly.

Så hade jag så när ropat högt av besvikenhet. På långsidan var ett litet nyckelhål – ett litet guldsiraterat hål, men starkt och konstmässigt format, ett patentlås, och naturligtvis stängt, låst, ohjälpligt tillslutet för en nyckellös obehörig.

Och på en gång blev jag het och röd om kinderna. Jag satte ned det tunga etuiet, knäppte igen väskan och gick ut ur rummet. – Jag kände mig som en tjuv – hur i herrans namn hade jag kunnat öppna en annans respackning?!

Gust'l såg nyfiket på mig:

– Är det den ni söker? viskade han hemlighetsfullt

– Hm – här har du din tvåmark.

Slyngeln log listigt:

– Jag har sett sån't förut, sade han bockande, „konsuln“ är – detektiv!

– Ja, tänkte jag, hellre det än att han tar mig för hotelltjuv.

Och jag förbannade tyst, under det jag klädde mig, min olycksaliga fantasi, som någon sällsynt gång kunde löpa bort med mitt goda, rätlinjerade affärsförstånd.

*

Klockan tre klarnade det upp, men blev kallt. Jag hade icke sett till någon av de polska resande.

Hur kunde herr Jastrow ställa en så dyrbar sak som väskan, vilken dolde utan tvivel än dyrbarare klenoder, på ett så gott som olåst hotellrum? – Han trodde väl Rothenburg vara en denna tid gudsförgäten håla.

Klockan fyra anlände tvenne nya resande till hotellet. Det var två herrar med ryska namn – ändelserna måtte

fonetiskt ha låtit som nysningar. – De intogo en sorts témiddag och försvunno i staden.

Klockan fem kom ett telegram till herr Jastrow. – Jag satt nere i hallen och läste tidningar.

Klockan sex infann sig ett bud och begärde brev och telegram som möjligen ankommit till herr Jastrow – Budet var en rothenburgare, anställd i vinstugan „Grafen von Franken.“ (Gust’ls meddelande.)

Klockan sju åt jag middag – helt ensam i matsalen. Herr Müller var förvånad över att ingen av gästerna syntes till och uttalade mörka misstankar om att värden på Vita eller Röda (jag har glömt vilketdera) Tuppen lockat hans resande över till sig.

– Chauffören, tillade han – får sin mat nere i annexet, garagehuset.

Klockan åtta tog jag, emot vanan, en lur. – Jag hade bestämt att resa nästa dag.

Vaknade vid niotiden. Kände mig kry och längtade efter luft och motion. Reglerade räkningen och gick ut.

Det var mörkt. Mellan blåsvarta skytrasor blinkade stjärnor och i de gamla bleckskyltarna sjöng vinden. De krokiga och backiga gatorna lågo öde. Här och där lyste smårutade fönster helt vänligt, men för övrigt erbjöd perspektivet en sällsam tom och övergiven stämning. – Gamla kyrkogårdar ha detta intryck av vittrade vårdar och de dödas ben hos sig. Jag tror att om det givits något så banalt som en varieté med tingel-tangelmusik hade jag denna kväll gått dit.

Hur jag vandrade kring mellan knutar och hörn, under bågvalv och spetstak, kom jag slutligen upp till det lilla torg där jag aftonen förut hört den underjordiska orgeln spela. Drakfontänen stod som ett spöke i ett hörn och snett över sköto två gamla byggnader rygg emot varandra som arga kattor. En flik himmel mellan de brutna skiffertaken visade Karlavagnen omgiven av tumlande strömoln.

Här stannade jag.

För kanske tusende gången i mitt liv kom den devis jag en gång som ung commis sett under avbildningen av en dödskalle på en engelsk kyrkogård: „What’s the use?“ för min inre syn. – Vad nyttar det alltsammans till? tänkte jag.

Vinden pep sorgligt i någon rostig skyltklinka, de gamla husen liknade silhuetter av utslitna kulisser, och jag själv kände samvetskval över förspilld tid. Då –

Då började orgeln spela.

I första ögonblicket trodde jag det vara en fantasiens hörseldröm. Men efter ett par takter hade jag melodien, och det var Polnisches Lied av Burow. Jag var nära att sjunga med.

Men plötsligt hörde jag fottramp och tog instinktmässigt två steg bakåt i skuggan. – Jag stod under ett utsprång där en madonna hade sin stenpiedestal.

De dubbelsteg som nalkades, voro korta, avmätta, bestämda – något militäriskt vid dem. Och snart såg jag i en hänglyktas sken två män. Det var de ryska resandena. – Men det som spärrade upp mina ögon var att under den enes slängkappa blänkte gyllne officerskordonger och ett par uddiga emaljerade och briljanterade stjärnor.

De stannade vid brunnen. Jag kröp längre in i skuggan.

– Är det här?

Det var officeren som talade på franska.

– Ja. Men jag känner icke nedgången. Den är från en sidogata i ett gammalt hus. Valvet är kvar sedan Tilly och Pappenheim belägrade staden under reformationskriget. – Hör! Hör ni att de spela? Det är under våra fötter, major.

Nu lyssnade vi alla tre och orgeln gjorde slutpreludiet – ett ritardando.

– Vad är det för en melodi? sade militären.

– Jag vet icke. Förmodligen en bön.

– Hm!

Ledsagaren lyssnade:

– Nu kommer hon.

Och jag hörde små steg – detta lätta „fall“ av fötter som endast mondäna storstadskvinnor lärt sig. I den buckliga smideslampans osäkra belysning syntes en smärt gestalt i Havelock; de högklackade små fötterna trippade säkert över gatans förfärliga bergknallar. – De två männen hälsade och gruppen stod en kort minut samtalande under vägglyktan.

Det var det sista jag såg av mina hotellkamrater, och så vitt jag vet även av den underliga sammanslutning av människor, vi läsa om i våra jätteblad till frukostäggen och kaffet. Och som vi nästan taga som ett slags moderna fabeldjur, upprunna i en överhettad journalists hjärna. Nihilister, anarkister, terrorister, provokatörer – och vad benämningarna heta, och vilka äro nära förbundna med politiska spioner, diplomaters „agenter“ och samhällets väktare – polisen och detektivkåren.

Jag trodde mig förstå Anbergs öde. Även om de mänskliga lidelserna dessutom spelat in: kärlek, fåfänga, maktlystnad, hat –

Jag hörde några ord, men förstod dem icke. – Det var ryska eller polska som talades. De tre personerna sneddade torget, svunno i en gränd.

Jag smög fram till knuten.

Det var mörkt som i en garderob – skuggorna hade slukats av svärtan. Då glimtade som en blodröd och lodrät klinga en spricka av ljus. I den röda gläntan såg jag tre kapphöljda gestalter försvinna.

Jag dröjde fem minuter och gick så letande längs gränden. Jag fann en port vid ungefär det ställe springan lyst, men den var sluten, kall och svart som det gamla järnets beslag och bommar. Allt, fönster, gluggar, dörrar, portar, galler och grindar tycktes sova medeltidens månghundraåriga sömn.

Och så vände jag hemåt. En känsla av stark „oberördhet“, om jag så får säga, fyllde mig. Det var som hade en stämma talat i mitt öra:

– Blanda dig aldrig i, vad som icke angår dig!

Då jag passerade S:t Georgsbrunnen hörde jag orgeln tydligt. Den spelade Polnisches Lied och jag inbillade mig att en kör stämde in med sång.

*

Tidigt på morgonen reste jag. Den gamla diligensen skramlade i väg i en silverdimma som även svepte sitt flor kring Rothenburgs torn och tinnar. Jag hade icke med ett ord frågat varken herr Müller eller Gust'l (som med hemlighetsfulla blinkningar emottog sin silvertribut) efter de övriga resandena. – Jag såg blott att den röda auton var framdragen och att chauffören med all makt pumpade och undersökte pneumatiken.

I Nürnberg fick jag ett D-Zug till München. Köpte en andraklassbiljett, gav konduktören två mark och for i lugn och ro, helt allena i ett första klassens avstängda kupéapartemang, till staden vid Isar.

Och det var där jag ett par dagar senare på kafé Luitpold läste presstelegrammet om en rysk officers självmord i den pittoreska staden Rothenburg o. T. – Han hade skjutit sig en natt vid en gammal brunn som avbildade S:t Georgs strid med draken.

– S:t Georgs strid med draken, var det ja! tänkte jag. – Vilken slående symbol, hur man än vill ta det: gärna för mig från båda sidor. . .

Detta minne har jag, som jag skrev i början, med en viss tvekan upprepat. Min vistelse i den underbara frankiska idyllen hade börjat som en berusande påskdröm och den slutade som alltid med ruelse och fasta, bön och allvar efter karnevalen. – Det var min sista sidotripp på alla mina turer, och därför ville jag helst mylla ned den. Hur som helst, det efterspel, den bringade, och där jag var en obetydlig galleriåskådare på plankbiljett, narrade mig rita dessa rader i natt.

Jag har aldrig sett eller hört mer om ryssläderväskan. Sammetsetuiet med det kejserliga monogrammet skulle jag däremot återse på en plats, jag minst väntat.

„But that's another story.“

Dubbelgångaren.

En gång i mitt liv har jag träffat, sett, trott mig se – eller hur det bör uttryckas – en dubbelgångare. Jag kom att tänka på det i natt, då jag kom in i sängkammaren för att hämta Keatingspastiljerna, vilka lågo i sin dosa på spegelbordet. Dörren från „biblioteket“ stod öppen och i dess takkroneljus såg jag min bild i spegeln. Jag stod i dörröppningen och den gav ram åt porträttet – ett levande porträtt. Men i första sekunden blev jag en smula häpen – det var som hade jag sett en främling, vilken liknade mig. Jag hade glömt spegeln. Och då såg jag hur förändrad jag blivit. Jag har blivit mycket gammal på ett enda år.

Men det var dubbelgångaren. Ja, den historien får jag aldrig en förklaring på. Jag kan endast relatera fakta. (När jag en gång berättade rabbinen, professor K., denna händelse, sade han endast: „Kära konsuln, man kan se fel och man kan se rätt. Frågan är alltid: När se vi fel och när se vi rätt? Vi veta så litet!“)

*

En sommar gav mig doktor L. det bestämda rådet att fara till västkusten, „men utan avvikningar, utan modernt sällskap, och utan annat sällskap, över huvudet taget, än saltvatten och stark luft.“ Det var en lätt genomskådad instruktion, och jag visste ej annat val än Danmark eller Nordtyskland. Någon liten strandkrok, där vit flanell och lacksko icke lönade sig promeneras. Där panaman och sista halsduksmönstret voro obeaktade.

Genom mina Köpenhamnsförbindelser blev jag anvisad en riktig världsförgäten (av „tout le monde“) kartprick, som just därför skulle vara „le Paradis“. Badortens namn var Søndervig.

Efter en lång och tröttande resa på tjugufyra timmar, under vilka jag använt i ständig omväxling alla slags transportmedel från järnvägståg, omnibus, auto, båt och färjor till vanlig bondgigg – så att jag till sist hade

intrycket att ha rest till världens ända, befann jag mig sent en afton, eller rättare natt, vid det lilla västkustbadet. Havet såg jag ej, men jag hörde Nordsjön brusa och kände de starka fläktarna över klitternas vågkulliga formationer. Det visslade i strandhaven och flygsanden yrde. En blek måne lade matta silverfläckar över Jyllands vida jordåkrar och ändlösa ljunghedar.

Vid en lång och tom brädveranda, som liknade en tågperrong, brann i dunklet en ensam lykta. Längor av hus skymtade. En stor hund svansviftade, hoppade och skällde. Västerhavet dånade tydligare bakom klitternas fond, det var som kunde man vänta strandsvallet plötsligt bryta över takåsarna. Och vinden ven i flöjlar och luckor. – Men icke en människa syntes.

Sista milstolparnas väg hade jag tillryggalagt i gästgivarskjuts från den lilla staden Ringkjøbing. Kusken smällde några klatschar med piskan, sen vi svängt upp i gnisslande sand på den stora gårdsplanen, i vars mitt en gräsplätt, tom och rund som en cirkusarena, bildade en mörk cirkel. Långt bort öppnades en dörr, och en piga med lanterna i handen tog emot. – Jo, rummet var färdigt, n:r 12. – Nej, inga gäster ännu utom en tysk herre, som var marinmålare. Han bodde i n:r 10 – korridordörren mitt emot min. – Ja, mat och dryck fanns – var så god, där är schweizeriet inom glasverandan!

Tio minuter senare satt jag i en för resten bekväm soffa och vid ett verkligen rikt och godt dukat bord, men i en högst spökaktig belysning av hälften månsken och hälften skeppslampa. Det blåste, fladdrade och drog. Det smällde och pep. Jag tog en stor akvavit, för ovanlighetens skull och för att muntra upp mig. – Jag var rädd bli melankolisk.

*

Då öppnades glasdörren längst ned, och i den fantastiska skymningen såg jag en lång och mager man i engelsk sportdräkt inträda. Han såg ut som en fotbollspelare men bar ett målarskrin. Han satte sig vid bordet närmast mitt, fick en hänglampa tänd och en stor viskygrogg serverad. Automatiskt stoppade han en liten pipa och började betänksamt röka. Avståndet mellan oss var tämligen långt – en cirka tio „bord“ på kafespråk. Den underliga belysningen lämnade djupa skuggor, vilka tycktes röra sig, emellan oss. Lampornas glober speglades i verandans glasväggar och utanför låg heden, i svag måndimma och med osynlig horisontgräns. Havets rullande gav illusionen ökad fart – jag kunde tro mig vara ombord på ett jättestort fartyg.

Min sista varmrätt var inburen. Jungfrun, en stor och stark bondtös, sade god natt och försvann. Jag var ensam med den enda gästen, den i tystnad piprökande tyska målaren.

Han satt som en träskulptur i sitt hörn och bolmade. Ett ögonblick tänkte jag gå över och inleda ett samtal, bedja få låna eld, hälsa, säga något, fråga en fråga. Men han såg så otillgänglig och apatisk ut att jag strax miste lusten. Jag hade ju kommit för att vara ensam och om en utlänning bodde mitt emot mig några veckor utan närmare bekantskap – så vad mer? Jag gäspade, reste mig och „betraktade vädret“. – Så gick jag in till mig, dörren längst bort i den låga, långa hotelllängan. Tysken såg ut att sova och hans pipa hade slocknat.

Jag har glömt säga att jag redan en gång varit inne i mitt rum. Det var helt naturligt genast vid ankomsten. Jag hade „besett“ den enkla, men rymliga kammaren, ställt in gepäcket och tvättat av resdammet. Någon vidare överblick fick jag ej tid till, hade endast med sorg konstaterat att fotogen och stearin var belysningen samt att mitt rum, n:o 12, låg till vänster, när jag kom in i gången, och att n:o 10 mitt emot mig följaktligen var på höger sida. Så hade jag gått in i kaféet.

Nu stretade jag mot nattvinden, som blivit en frisk blåst från nordväst. Jag gick ned den knarrande broläggningen, med ena handen fasthållande kring magen min flaxande bonjour, med den andra tryckande ned min på ballongmaner lyftade hatt. Fina sandkorn piskade mig i ansiktet likt nålsting, och jag knep ihop

ögonen och struttade kutande på.

Vid längans sista dörr stannade jag. Här var min korridor och jag vek in, belåten att hastigt vara i lä.

Den lilla hallampan hade slocknat, men månen sken in genom takfönstret. Här var lätt att hitta: endast fyra dörrar, två på var sida, och min dörr var längst upp i vänstra hörnet Alltså –

Alltså öppnade jag raskt och steg in. Så blev jag stående. Ty på min säng låg, utsträckt på rygg och blek som ett lik, tysken.

Det var icke det att han var i vad jag trodde mitt rum, som kom mig att rycka till och bli lamslagen. Utan det att han låg där – låg där nu i samma sekund, så gott som, jag lämnat honom i kaféet.

Och det var samma man, lång, mager, i engelsk sportkostym. Och mitt på golvet, i en glänsande månskensruta, stod hans målarskrin.

Så såg jag, att det icke var mitt rum. Och då jag tyst dragit mig baklänges ut i gången och sakta stängt dörren, sökte min förvirrade blick nummerplåten, som lyste i silverfloden. Där stod helt tydligt siffran 10.

Ännu mer sinnesomtöcknad såg jag mig omkring. Vänster – höger, jo, detta var ju vänster! Och så fick jag på en gång situationen klar: den korta korridoren hade var sin änddörr. Första gången hade jag blivit ledd in genom kontoret och kommit från motsatt sida. Nu sedan jag ätit, hade jag i tankarna gått genaste väg från schweizeriet och kommit in från perrongen. Och då skulle min dörr, n:o 12, vara till höger, naturligtvis. – Jag gick in i mitt rum.

Också där sken månen över min bäddade säng, på min plaid och mina kappsäckar. Allt var rent och vitt, enkelt och rätlinigt som i en cell. Jag hörde havets dånande gång och vindens pust, luften var så stark att jag tydligt kände ögonlocken längtande dragas samman. Men trots det – sedan jag tänt lampan och rullat ned gardinen, smög jag mig ut på tå. Jag listade fram till glasväggen och såg in.

Soffan var tom. Groggservisen stod där, men ingen gäst. Lampan i taket flämtade slocknande och sotrykande inom sin kupa. Den tyska målaren hade gått.

Jag log åt mig själv. Naturligtvis hade han hunnit före mig – eller också var det en extraordinär likhet mellan två personer. Jag kände ju ej stället och här kunde ju finnas flera personer, även om de icke voro resande. – Nu gällde det att sova.

Och med en liten artig ed över min egen dumhet skyndade jag tillbaka.

Då kom farande emot mig ett stort lurvigt djur. Det var hunden som hälsat mig välkommen, gårdens nattväktare. Det var en präktig newfoundländare, och det vackra huvudet med de kloka ögonen ströks tätt intill min arm. Den spärrade vägen för mig och ville ej låta mig gå. Jag smekte och klappade den gul-brun-vita, fläckiga pälsen. Den viftade tack, men huvudet var vänt mot hushörnet, där bron slutade. Jag försökte gå, men den morrade. Jag gick, den snappade efter rockskörten.

Jag hade hunnit tre, fyra steg, då jag såg den tyska målaren komma snett över gården. Hans gängliga gestalt var skarpt belyst. I handen hade han sitt flata skrin. Han kom från vår förstudörr och gick över planrundeln mot de öppna inkörsgrindarna.

Hunden tog ett högt språng ut på gräsplanen. Därpå tvärstannade den med framfötterna häftigt satta djupt ned i den lösa myllan. Så virvlade den runt och kom pillöpande till mig. Med öronen lagda långt bakut, svansen krummad in mellan benen och håren över hela kroppen på ända som borst kröp den ned vid mina fötter. Den darrade som under ett galvaniskt batteri, och då den väl kände min närvaro, satte den upp ett

hemskt och långdraget tjut. Det var för ohyggligt. Jag tystade på det hukande djuret, det slickade skälvande min hand, kröp efter mig och jämrade som ett barn. – Målaren såg jag försvinna ut på landsvägen.

Men då jag stod i korridoren korsade en galen och fruktansvärd tanke min hjärna. – Jag öppnade dörren n:o 10.

Och där låg, stelt utsträckt på rygg, som ett livlöst stycke träskulptur, utan färg och anderörelse artisten och på golvets månskenskvadrat stod målarskrinet.

Då betogs jag av vanvettig rädsla, plötslig, oreflekterande, och jag stängde darrande dörren, under det kallsvetten bröt ut vid tinningar, nacke och ryggrad. Ty så sant jag kände mig leva, kunde jag hava svurit på att ha sett en dubbelgångare. Jag reglade min dörr och satte en stol för den. Jag svängde huvudgärden, så den var mot fönstret, och jag lät lampan brinna.

Ända till dess jag föll i en dödstung dvala hörde jag hunden gnälla och krafsa. Och jag tror att jag drömde min gamla fasadröm, den om skendöd. Men det minns jag inte.

*

Nästa morgon strålade solen över klitter och hav, och en tidig strandpromenad i den svala brisen kom mig att glömma alla tvångsföreställningar som, gunås icke för första gång, natt och månsken skapat i mig.

Jag gick i den breda remsan chokladbrun sand, som nyss sköljd af tvålvitt skum bjöd en fast bädd, täckt av tusentals färgglittrande småstenar och musselskal. Utanför bröt den eviga bränningen i en båge av grönt glas med kristallkam. – Hektor, newfoundländaren, följde mig med höga språng.

Högt uppdragen på land, väl tjugo meter från vattenytan, låg en stor fiskarbåt. Masten pekade snett mot solen och akterns propellerskruv var draperad i torkad tång. Jag närmade mig långsamt denna båt, som jag utsett till vandringens mål, under det min käpp alltjämt petade i sandrevlarna – jag hoppades finna några små stycken uppspolad bärnsten.

Hektor gav skall och stannade. Strax därpå flög han med svansen väderkvarnsrullande runt fartygsskrovet.

Då jag nådde fram, såg jag hunden cirkla kring den tyska målaren, tiggande karesser som av gammal vana.

Tysken hade slagit upp ett litet spensligt studiestaffli, för vindens skull med snören fastspänt till i sanden neddrivna träkilar. Ett solparaply på bambustativ var på liknande sätt anbragt. Han målade på en helt liten duk strandpartiet rätt ut: bränningar och den gult solkladdade klittstranden. – I skrinets kameraavdelning såg jag att han hade minst ett halvt dussin färska studier i samma format, insatta med spännramsmellanrum för att icke färgsuddas.

Han såg upp och hälsade helt gemytligt.

Jag gick närmare och såg nu i klart dagsljus för första gången spökgästen från månskensnatten. Ja, det var han – både som sovande och vaken, men i morgonens fulla friskhet helt naturlig och alldaglig. Han hade en bajersk grön filthatt med kort fjäder, och under brättet framträdde ett lugnt och sympatiskt målaransikte, magert och skägglöst, endast hakan bar en liten gul skomakartofs. Hyn var märkvärdigt litet brynt för det uteliv han måtte föra. Ögonen voro ljusa, ofärgade, så att säga, men med den fjärrfixerande blick artister och seglare få. – Även nu rökte han en kort pipa, som dock ofta fick utbyta sin plats i mungipan för ett penselskaft vid något hastigt drag, då en tub skulle klämmas ut på paletten. Vänligt leende presenterade han:

– Weng, Maler, Dachau . . .

Och han tillade utan att taga blicken från motivet:

– Jag har varit enda gäst här tills ni kom. Jag mumlade några artigheter.

Han målade vidare. Så sade han, då jag lyfte på hatten:

– Ni stör ej! Jag är strax färdig, så få vi sällskap.

Och då vi en halvtimme senare långsamt promenerade mot hotellet genom de djupa sandvågorna, voro vi helt bekanta. Jag fann honom vara en vittberest ung fyr och med goda förbindelser – även ett affärshuvud. Han hade nått en ställning och goda priser, hade tydligen aldrig varit bohémien, något som gav mig respekt för honom, ty jag tror blott på energiskt arbete i såväl konsten som allt annat.

– Jag står upp med solen och lägger mig med den, sade han.

Vi hade nått verandan på en bakstig. Kafén rutorna voro halvt frånskjutna och de gula gardinerna fläktade lätt.

– Nå, sade jag och skrattade, men ibland går ni upp om natten och tar en liten visky. Som i går till exempel?

Han stannade och såg på mig frågande:

– Vad menar ni, sade han. – I går? I går hade jag arbetat hela dagen borta vid fyren och hade en förfärligt besvärlig tur hem – i skarp motvind. Jag var så trött att jag knappt orkade bära skrinet. Och då jag äntligen vid åttatiden nådde hit, kastade jag mig raklång, klädd som jag var, på sängen och somnade, jag vaknade inte förr än tuppen gol! Luften är också ovanligt stark här.

Jag vet inte vad jag mumlade för svar – det måste i dubbel mening ha varit plattyska. – Vi gingo in och åto frukost.

Senare frågade jag tjänstflickan, vem den herre varit, som drack visky på verandan, då jag kom aftonen förut.

Hon mindes ingen herre, sade hon på sin obegripliga jylländska, och jag var lika klok. Var luften verkligen så stark, att man i ren trötthet såg luftspeglingar?

*

Dagarna gingo och jag såg icke mycket till herr Weng. Han målade på en stor duk borta vid fyren, och dit orkade jag icke gå. Tavlan med staffli och grejor inhystes var afton i en bondgård där borta, och var morgon, långt innan jag vaknade, var han gången. För övrigt mådde jag utmärkt och sov som en stock. Baden gåvo mig en vildmans glupska aptit och jag kände mig fullt rask igen. Fyra nya gäster – en professorsfamilj – hade kommit sista veckan. Det var en angenäm herre, den gamla titulärprofessorn (mycket förmöget gift), och döttrarna voro förtjusande i sina blåvita baddräkter. De voro hela dagarna, så gott som, nere vid stranden – och jag med.

Men om kvällarna kom Weng hem och ibland språkade vi litet. En kväll var han inne och lånade tobak – jag hade också börjat röka bondpipa. En annan afton kom han in med en packe „Münchener Neueste“, som han fått – kanske börsavdelningen intresserade mig?

Och en kväll, då det var regnväder, satt jag inne hos honom och drack toddy. Det var verkligen småstadsaktigt behagligt. Jag kom i ungdomsstämning och påminde mig konditionsdagarna i Tyskland.

Då jag skulle gå, berättade jag honom misstaget från första aftonen.

Hans ansikte förvandlades. De ljusa ögonen blevo gråsvarta. Han såg ut som en dåre eller en förbrytare. Jag blev nästan rädd.

– För all del, sade jag, ni förstår väl skämt . . .

– Nej, sade han, det gör jag icke. Det lät nämligen icke som skämt – utan helt annorlunda. Vad menar ni – vad tänker och tror ni egentligen?

Jag var förvånad över den plötsligt hätska tonen. Men samtidigt kände jag något liknande medlidande stiga inom mig. Jag vill aldrig förolämpa någon och jag gav honom en ytterligare förklaring. – Vi skildes dock i en tryckt stämning. En underlig, overklig sinnestämning, något i släkt med det nervösa tillståendet under häftigt åskväder.

Jag gjorde ovillkorligen den reflexionen att herr Weng var i allo angenämare, även till utseendet, på morgnarna än om natten.

Och samma natt väcktes jag av att Hektor tjöt som besatt. Regnet slog på mina fönster och det blixtrade. – Hunden tjöt i två timmar. Jag gick upp och låste min dörr, och det var gryning då jag föll i sömn på nytt

*

Det var en vecka efter toddykvällen. Vi hade nu blivit ett tjugotal badgäster och bildade en stor familj – till det yttre. Och lika många väntades innan månadens slut. Jag började fundera på att resa.

En afton, sedan damerna brutit upp, sutto ännu två l'hombrepartier på åtta herrar kvar i kaféet. Det var nymåne och stjärnljus, men litet kyligt.

Plötsligt ljöd ett fasans skrik från vänstra flygeln. Det var en kvinnas röst och den utstötte efter det första gälla ropet ännu tre höga skrik – den sortens skrik som överväldigande förskräckelse eller livsfarlig smärta frambringar. „Som om kniven sutte i'n,“ som det heter.

Kortspelarna lade ned korten och sågo på varann. Hotellfönstren slogos upp och damerna ropade förvirrade frågor. – Så hördes på en gång höga, gälla, skärande skrin om hjälp:

– Hjälp, hjälp – o, hjälp!

Vi störtade alla ned mot flygeln. Där var intet att se. Planen låg tom, endast de övergivna korgstolarna stodo i rad utmed väggen. Så sprungo vi runt byggningen, och där bakom, åt klitterna till, stod darrande och gråtande en av tjänstflickorna.

Och frågorna haglade. Det fanns intet annat att se än den ensamma, uppskrämda pigan och en tappad och ikullvänd vattenspann. Runt om låg heden och klitterna i grönt och gråblått dunkel.

– Vad är det?

Och efter många hickningar och snyftningar kunde flickan berätta, att hon hade glömt vid kvällsstädningen att ge herr Weng vatten i handkannan. Hon hade därför tagit en bleckhink, som vanligt, och gått till hans rum, knackat, men fått intet svar. Då hade hon öppnat dörren och funnit att herr Weng låg djupt insomnad i sin säng. Han var avklädd och hade täcket över sig – hon lade märke till detta, ty han hade somnat från ljuset och det gick hon fram och släckte. Därpå gick hon tyst sin väg, stängde försiktigt herr Wengs dörr och var glad att hon ej väckt honom.

Hon gick med den halvtomma spannen direkt från tyskens rum till flygelns bakdörr – en längd i tid av

mindre än trettio sekunder. Och då – då såg hon rakt ifrån närmsta klitt, alldeles vid huset med livräddningsbåten, herr Weng i sin vanliga sportkostym med grön hatt och målarlåda komma rätt på henne. Skymningen var ljus nog för att utesluta misstag och hon blev så häpen att hon tappade hinken. Vid detta buller hade artisten lyft huvudet och han hade sett så förfärlig ut – hans ögon voro alldeles svarta! – och han hade dragit fram en lång kniv och rusat på henne. Det var då hon skrek på hjälp, gång på gång, och sen visste hon icke mer. Inte annat än att herr Weng var plötsligt borta och vi omkring henne.

Vid detta slut på historien brast hela sällskapet (jag undantagen) i ett skallande skratt.

– Hun er s'gu tosset! sade professorn.

Flickan började på nytt gråta:

– Ja, snyftade hon, jag vet ju att det inte kunde vara herr Weng, för han ligger och sover, men – men – men vad är det då?

– Hör på, sade jag i bestämd ton, att flickan varit utsatt för stark skrämsel kan väl ingen tvivla på. Hon darrar ju i alla lemmar! – Jag föreslår, att vi dock se efter, om det verkligen är herr Weng som ligger i hans säng! Jag skall åtaga mig gå in – låtsas vilja låna ett eller annat. Kom!

Och alla följde mig.

Men när jag kom in i n:r 10, fann jag mycket riktigt målaren Weng snarkande gott och det i broderad nattskjorta till på köpet. Hans målarhabit låg ordentligt hopvikt på en stol och bredvid höll hatten med fjädern vakt hos målarskrinet.

*

Så kom min sista upplevelse med herr Weng. – Och den bevarar jag inpräntad på näthinna och i hjärncell till dess jag dör. Var det en hallucination, en feberdröm? Jag kan endast – och i korthet – återgiva det förfärliga minnet.

Jag hade efter middagen gjort en avskedstur kring klitterna och längs stranden. Solen var längesedan nedgången, men vid havskanten var det ännu ljust. Då jag kom in på ljungmarkerna såg jag hur hastigt det skymde. Fönstren från hotellets baksida glimmade i citronljus.

Och här, på en låg sista höjd, en stelnad sandvåg som gav lä åt byggningen, kunde jag se rakt in i rummen – av vilka de flesta ännu icke hade gardiner nedfällda. Där var mitt rum – mörkt, men med halvöppet fönster, och i karmen stod en låda Hirschsprungcigarrer. Så kom dörren till gången, en svart rektangel. Och på andra sidan var det klart upplysta fönstret till hr Wengs kammare. Han hade redan lagt sig, och då jag sneddade förbi, såg jag att han somnat från ljuset, som vanligt, och med någon Zeitung ännu i handen. Han låg på rygg med halvöppen mun och jag hörde ut i gången hans maskinsnarkning likt en jättehumla.

Men jag kände mig ej sömnig. Det var mig omöjligt att ännu gå till sängs. – Jag ville prata litet med professorn.

I kaféet fick jag veta att hela familjen gått till fjorden för att se på en nattfiskning. – Om jag gick så och så och så, skulle jag säkert hinna dit eller åtminstone möta dem. – Kvarnen, som syntes långt bort, var för resten ett märke att gå efter. – Jag kunde också gå tvärs över heden, det var ingen dimma i afton och alldeles torrt.

Nej, det var ingen dimma, men tio minuter efter det jag begivit mig i väg var hela nejden insvept i ett töcken, som likt stora bomullsbollar rullade upp över markerna. Det var den äkta jylländska

västerhavsdimman, som är jordens mest fantastiska. Snart såg landskapet ut som en karta av månen, med otaliga ringberg; och därpå växlade karaktären till ett Sibirien med oerhörda snöstäpper och milslånga isbelagda sjöar. Till sist trodde jag mig sväva bland molnen och jag tappade all känsla av väderstrecken. Förtvivlad snurrade jag runt i denna trolluft, våt högt upp över knäna. Jag hade råkat in i en sädesåker och trampade omkring fullkomligt på måfå. Rädd var jag också att falla i något kärr eller dike och det föll mig in att uppgiva ett par höga hjälphojtanden. – Ty jag kunde ändå icke vara så långt avlägsen från hotellet eller någon av de kringspridda vita bondgårdarna.

– Hoj – ohoj! skrek jag.

Inte ens ett eko svarade. Källarfuktig luft kom som i klumpar, som ett ostron eller en groda, in i mitt spärrade gap och täppte till halsen. – Egendomligt nog var det ljusare än nyss. Det var som självlyste denna dimma, som om den hade magasinerat dagsljus. – Jag ropade än en gång.

Och se – i töcknet förtätades något till en gestalt, som kom närmare och närmare. På blott ett par stegs avstånd ifrån mig blev den helt fri från dimbomullen och stod där som en man – men, du stora gud, vilken man! – Det var artisten Weng.

Jag stirrade in i hans gipsvita ansikte och nu såg jag att ögonen liknade vattengrumlad absint. Munnen var dragen nedåt och mellan de blå läpparna såg jag hans tänder. Han såg ut som en död eller ett spöke. – Ett par sekunder stodo vi där och stirrade på varandra. Därpå hörde jag ett gurglande läte stiga ur tyskens strupe. Och med ens drog han med höger hand från vänsterhöften en lång sjömanskniv och störtade i ett hemskt rytande på mig.

Hur gick det till? Jag vet icke. Hur hann jag? Jag vet ej, vet ej! Jag vet blott att jag med av fasa bultande hjärta sprang – nej flög, som jag aldrig förr eller senare rört mig. Mina gamla bourgogneben arbetade som propellrar. En gång slog jag ikull, men jag bokstavligen studsade upp igen, som hade jag varit gjord av guttaperka. Ett tag halkade jag och fläktes upp som en akrobatdansös, vilken gör „the split." Men det gick vidare undan.

Och hela tiden hörde jag en väsande andedräkt bakom mig och en gång kände jag ett kloliknande grepp i min axel. Så svartnade det för ögonen och min sista blixttanke var: nu får du hjärtslag och dör!

Jag föll – i armarna på professorn.

Jag vet, att jag själv i deras sällskap gick hem. Men benen vacklade ibland. I hotellet gav han mig en insprutning av något underligt fluidum som gjorde mig fullt kry och även tog bort tröttheten. (Den goda professorn nekade mig dock ett recept på detta elixir – och det var nog ett klokt förutseende!) – Jag gav en något virrig framställning av min språngmarsch. „Sanningen" föll mig ej in att berätta, ty jag vill ogärna skrattas åt eller tagas för litet rubbad. . .

Men här säger jag:

Från professorns rum gick jag direkt, för sista gången, in till herr Weng. Och han låg, snarkande och sömnsvettig, såsom jag en halvtimme förut sett genom fönstret, i sin säng. Ljuset brann och i sin hand höll han alltjämt den tyska tidningen.

Dagen därpå reste jag.

*

Det var två år efteråt som genom världspressen gick en sensationell klippnotis om en tysk artist Weng,

vilken uppe i Montmartre häktats för mord. Men åter måst frigivas, då han med flera trovärdiga vittnen, bl. a. sin portvakt, kunde styrka att han, då mordet begicks, var sovande i sin ateljé vid rue Marcadet. – Uppståndelsen var stor, och fallet diskuterades livligt, ty även trovärdiga vittnen på motsatt sida funnos, vilka bedyrade att de sett mannen i fråga stöta en sjömanskniv i en stackars slinka uppe i en av La Buttes krokgränder.

Och härmed har jag skrivit nog om det enda dubbelgångarfall, som kommit på min lott. – Jag ser ibland för mig den danska professorns militärfigur (han liknade i parentes vår ryktbara överste M., som jag för resten blott känner till utseendet), då han leende förklarade:

– Hun er s'gu tosset!

Ja, ja, kära professorer! Men kommer jag än en gång till München, så – det är allt jag kan säga: inte far jag ut till Dachau och letar efter herr Weng, Kunstmaler!

Uppfinnaren Stürzberg.

Det var ett helt litet rum, jag visades in i, sedan jag krånglat mig uppför en smal trätrappa med spjälräck, och vars steg skreko, vart och ett, som hade man trampat en pyramid katter på svansarna. Det svarta huset luktade, liksom den trånga bakgatan, av kål, lök och surt öl.

En mager individ i kamelbrun långrock och med en bjärtröd halsduk, i vilken en glasdiamant blixtrade, reste sig. Han var så lång att hans yviga svarta hår sopade, eller rättare borstade det nedrökta taket, efterlämnande små ljusare strimmor i kalkningen. De magra händernas pianofingrar buro en uppsättning barockringar: röda, gula, blå och violetta stenar. På handens översida och sedan vidare handlederna och armen uppåt under de vaxgula manschetterna växte långa hår – som snärjande svart sjögräs.

– Stürzberg, sade han.

Jag betraktade ovillkorligt hans ögon. De voro nervöst oroliga. De flaxade som korpvingar och ögonlocken fälldes upp och ned på samma sätt som slutskivan i dessa metallglober, man finner på en del restauranger, och i vilka kyparna hälla aska och brukade tändstickor. Men vitans emalj var porslinsblå som hos en turk, och hela minspelet blev så groteskt, att jag icke kom mig för att svara. Då han upprepade namnet kunde jag äntligen flytta min blick och säga:

– Ja, konsul Salomon Mayr har bett mig göra er ett besök i och för en uppfinning ni tror skulle gagna mitt hemland. Som jag emellertid måste resa i afton, ber jag er – –

Här avbröt han:

– Jag vet, konsuln skrev det i går. Men –

Han tystnade.

– Vad är det? sade jag.

Mannens ögon blevo stela och stirrande. Locken hängde som en halvupphissad ridå. Han viskade:

– Om ni också tror att jag är galen – är det – är det bättre att ni går utan att ha sett –

Något sorgset, undergivet och gäckat i tonen rörde mig plötsligt. – Ju mer skeptiker man är, dess mer skeptisk blir man också inför sina egna på förhand dragna slutsatser. – Vem vet? – tänker man till sist om allt och alla . . .

Därför sade jag helt vänligt:

– Kära herr Stürzberg, jag vet intet – absolut intet – om vare sig er eller er uppfinning. (Det var lögn så till vida att Mayr skrattande förklarat för mig, att karlen var förryckt.) – Men vill ni inte utan vidare berätta mig – visa mig – –

– Jo, avbröt han och strålade upp. Jo, jag vill! Men först måste jag sätta er litet in i idén. Den står där inne – –

Och han pekade på en dörr i fönsterhörnet.

– Vad är „den“? frågade jag.

– Husch! sade Stürzberg, husch.

Det lät som hade han tystat ned mig för att jag icke skulle väcka en sovande.

– Den, viskade han med ett knotigt, smutsigt och ringprytt benrangelspekfinger på munnen, den lever !

Han såg till den grad underlig ut i sin röda halsduk och med ögonlocken välvande upp och ned, att jag halvt ångrade min nyfikenhetsfärd. – Det lät, som hade han ett vidunderdjur – ett „fabeldyr“, som norrmännen säga – eller ett andeväsen instängd i vad jag antog vara en garderob.

– Vad är det? sade jag allvarligt betonande. – Det, sade Stürzberg, det är odödligheten!

Menade han symboliskt? För att maskera mitt minspel såg jag mig om efter en sittplats, och upptäckte en låg tagelsoffa, vars ryggstycke brustit så stoppningen lyste fram. – Det såg ut, som rämnade till och med soffan i ett brett leende. – Jag satte mig.

Herr Stürzberg gjorde några vilda gester, menade som ursäkter och artigheter. Därefter började han promenera fram och tillbaka, under det han, ackompanjerad, så att säga, av ögonrullningar och lockhävningar, berättade följande.

*

– Jag är galizier. Jag kom till München för tolv år sedan. Jag var ursprungligen Kellner – i Budapest, i Wien, i Nürnberg. Jag heter icke Stürzberg – mitt namn är Badchzock. (I parentes: det lät så för mina öron – som om han nyst mitt i ordet!) – Jag har sett och upplevt mycket. Min sista källarmästare döpte mig till Stürzberg emedan han icke kunde uttala mitt namn och han själv hette Mühsam. Men det är detsamma – som Stürzberg skall jag en gång bli berömd! Chik – chik! (Dessa chik – chik voro ett slags nervösa käksmällar.)

– Men jag grubblade ständigt på en uppfinning. Jag såg en gång på en österrikisk-ungersk cirkus ett förvånansvärt nummer. Det var en levande docka. Hon drogs upp med en nyckel och förevisaren öppnade klaffar och luckor och visade mekanismen. Men man kunde se att det var en död figur. Alldeles stel – och ibland föll den omkull. Det fanns de som påstodo, att det hela var en utmärkt trick och att det var en människa, som spelade docka, och att det var i detta som det originella låg. – Men, herre gud, då hade det ju icke varit något märkvärdigt! Nej, den karlen var nog på rätta vägen, men han hade ej bättre förstånd än sälja sig till förevisning för att förtjäna stora pengar. Vilken narr! Hade han väntat och lidit, som jag fått göra, hade han ju en gång ägt allt! – Chik – chik . . .

– Jag började i största hemlighet experimentera. Först gjorde jag en stomme av trä. Men det dugde icke. Det var för tungt. Sedan gjorde jag en kropp av glas. Huden tog jag av kaniner – det undre skinnet. Ni skall komma ihåg hur svårt det var för mig, som intet läst – endast hade anden. Och så inga pengar! Nåja, det

ligger långt tillbaka. Jag vill icke upprepa allt jag genomgått – två år satt jag inspärrad på dårhus! – utan genast komma till huvudsaken: nu har jag hemligheten, livsmassan, urprotoplasman, det innersta planetembryot, som jag kallar Uranus. Ja, jag har – chik – chik – funnit alltstoffet . . .

– Men det var värst med ögonen. De vanliga dockögonen duga icke! Det måste vara livstrålar som utgå spontant från centrum. Däri skall blandas tankesfären. Det helas harmoni beror på detta. Och det var mycket svårt!

– Jag experimenterade fyra år med ögonen. Det kostade mycket pengar, och jag var tvungen att stjäla allt jag kom åt. Jag gör mig intet samvete av att säga detta. – Jag stal och bedrog vid kassans uppgörelse var natt så mycket jag kunde. Vad betyder det! Nu när jag är vid målet kan jag gottgöra allt sådant tusenfalt!

– Så skapade jag till sist min odödlighetsvarelse, som jag benämner Orkandra. Det är en man, men samma man kan med en enkel mekanism förvandlas till kvinna. Ännu fattas ett par småsaker härvidlag. Även fattas den luftpump, som jag tänkt ut, och vilken skall under det att Orkandra rör sig själv draga in syre i organen. Också ett sammanbindningsfluidum fattas – ty vanligt blod duger icke – och det är ju omöjligt, eller åtminstone förenat med stor risk, att åstadkomma människoblod. Den nya kraften som finns i radium är för dyr. Men jag är på spåret! Något som liknar bläck, men som har akademiska krafter!

– Så var det håret. Jag ville att hår skulle växa av sig självt! Alla patentelexir dugde icke. Det måste vara momentana cirkelkraften! Och jag fann den. Nu växer på Orkandra både hår, skägg och mustascher – så jag är tvungen att en gång i månaden klippa med klippmaskin. – Därnäst kom matsmältningsfrågan. Jag ville ha det så, att mat icke var behövlig, men dock kunde brukas. Även det lyckades. Orkandra kan äta och smälta t. ex. pannkakor. Dock endast när jag vill.

– Allt detta är min hemlighet. Massan – urämnet – har jag berett, nerverna, musklerna, köttet och även den blå, överelektriska anden har jag funnit. – Jag röjer den aldrig!

– Nu, herr konsul, skall ni se Orkandra. – Där – där inne ligger DEN!

*

Den förryckta uppfinnaren Stürzberg stannade mitt framför mig med ett sista „chik – chik“, rullade ögongardinerna upp och ned och pekade mot den lilla dörren vid fönstersmygen. – Jag var ju på det klara med mannen, men hade intet annat att göra än låtsas intresserad. Och, uppriktigt talat, var jag ju också en smula „spänd“ på hans Orkandra.

Men det var nödvändigt säga något. Jag harklade fram:

– Varför speciellt mitt land, herr Stürzberg, varför just Sverige?

Han log hemlighetsfullt:

– Vänta litet, mumlade han.

Så gick han fram till den bruna dörren, tog upp en nyckel ur bakfickan av kamellivrocken och öppnade.

– Kom, sade han.

Jag trädde fram.

Det var icke, som jag antagit, en garderob utan ett krypin till sängkammare. Och därinne på en simpel järnsäng à 12 mark låg en figur, som onekligen till fullo liknade en människa. Så vitt jag kunde se en

ålderstigen och gråsprängd herre i en habit, som gott kunde ha varit kyparfrack i såväl Budapest och Wien, som Frankrike, Italien, Polen eller världen över.

– Husch, sade Stürzberg – se, se!

Och han fumlade med några knappar på väggen, och belätet reste sig morrande och knorrande, fjädrar surrade och hjul väste. Gestalten steg upp och glodde på mig med ett par grådaskiga ögonlinser under det att håret sprätte upp som tuppfjädrar. – Det var en motbjudande syn, och när därtill underkäken plötsligt med en smäll föll ned och visade ett gap av hål och bruna betar, hade jag fått nog. Jag tog ett par steg baklänges.

– Ack, sade uppfinnaren – det fattas ännu blott livsfluidiet – men vänta, vänta. . .

Och han tryckte på sina hemliga väggknappar och Orkandra föll med ett dovt brak tillbaka på sängen.

*

Vi stodo i ytterrummet. Jag hade ju endast en önskan: att kunna göra passabel sortie.

– Kära herr Stürzberg, stammade jag – varför har ni speciellt tänkt på Sverige –

Han log – en dåres leende.

– Ack, sade han – det hade naturligtvis icke fallit mig in om ert land ej haft Nobelpriset. Jag har hört, att vart år delas ut ett stort pris till den märkvärdigaste mannen, ett land frambringat. Därför har jag velat i första rummet tillgodogöra ert land med min uppfinning. Orkandra är begreppet av allt, som kan tänkas behövligt för att uppfylla alla villkor. Det är idealmänniskan. Han har aldrig skrivit något! Och dessutom – dessutom har han en egenskap som alla de andra sakna – chik – chik. . .

Jag hade hunnit samla hatt, käpp och handskar och närmade mig utgångsdörren.

– Vad är det, käre Stürzberg, sade jag vänligt.

Hans ögonlock fällde upp och ned, halsduken lyste i kapp med glasdiamanten:

– Nobelpriset, viskade han – Nobelpriset.

Därpå rätade han upp sig. Han liknade en profet.

– Den dör inte! sade han.

– – –

Och jag gav honom Sekreterarens adress.

Guldkravatten.

I en berlinsk idiotklubb, benämnd „Der grüne Ritter“, i vilken jag hade äran att en afton vara inbjuden, sammanträffade jag med, bland andra, den så kallade kravattkungen, hr Rudolph Fuchs. Han var en liten rödmosig och rundmagad man på över de femtio; en smula dumdryg som de flesta uppkomlingar, men med ett visst gemytligt sätt som avväpnade. Då han blev full brukade han berätta hur han gjort sin lycka. Efter den gemensamma supén, till vilken serverades rikligt med utsökta renska cabinetviner i ovanligt stora och vackra böhmiska tumlare (det var icke en fin, men en rik klubb) blev kungen berusad. Då berättade han historien. De andra hade hört den flera hundra gånger, så jag blev ensam åhörare med en tjock Manuel Garcia till sällskap, men för mig var den ny (historien, icke cigarren) och jag låter den härmed gå vidare.

– En morgon, sade herr Fuchs, vaknade jag på ett litet hotell i det obehagliga medvetandet att jag innan aftonen säkert skulle ha upphört att existera – åtminstone levande. Jag var handelsresande, eller rättare sagt jag hade varit, ty sedan tre månader var jag utan anställning. Ja, värre än det, min bästa herre: jag var icke blott avskedad utan – hum, hum – skymfligt avskedad kunde man säga, men det vill jag nu inte komma närmare in på! Nog av – en ny anställning var helt enkelt omöjligt att erhålla och denna morgon, denna morgon då jag vaknade på ett litet hotell i en stor stad – en satans stor stad, dit jag förgäves rest för att söka arbete – denna morgon, säger jag, var mitt hopp ute, fertig, med andra ord.

En kopp kaffe och ett par små runda bröd hade jag fått in till mig efter upprepade ringningar och tillsägelser. Med misstänksamma blickar hade portieren mönstrat min person i över två veckor; han hade sett min kostym förändras, min överrock försvinna – ja, till sist också min kappsäck. Och räkningen hade jag dag från dag uppskjutit att betala, i morgon, förklarade jag, i morgon . . . Väntade viktigt brev . . .

Nu gick det icke längre. Jag klädde mig hastigt. Min sista, två dagar gamla krage strök jag i stärkkanterna mot en ljusbit – stearinen glättar så utmärkt, unga vän – stoppade ned en nyckel, som tjänstgjorde som klocka, i västens urficka och ordnade den vidhäftade nickelkedjan. Därpå räknade jag min kassa. Jag hade sextiosex öre.

Vilket löjligt tal! Sextiosex – 66 – sex, sex. Ett lyckonummer, inte sant? Och vad kunde jag få för denna summa? En sejdel öl, en smörgås. Eller några cigarrer. En tur på spårvagn, några tidningar. Frimärken till några sista brev. . . Kanske sista rakningen . . .

Nu gällde det att komma ned för sex trappor och ut. Jag hade hittat reda på en bakväg, som begagnades av personalen och hotell-leverantörerna, den smög jag. – Ut, och så runt ett par hörn.

Vackert vårväder, varm sol, mild luft, hyacintdoft över trottoarerna. Kvinnor i ljusa klänningar, den första halmhatten. Gatubullret ljöd klockklart. – Jag gick på måfå. Vid en annonspelare stod en bänk under en asfaltlind och på bänken satt en arbetare och läste i en skrynklig tidning. Jag satte mig bredvid honom och såg ut i vimlet, lyssnade till surret. Man spolade gatan från en röd vagn, vattenstrålarna duggade i en båge. Fåglar hoppade och kvittrade – allt verkade sövande. Huvudet blev vårtungt, jag somnade. Sov. Drömde något oredigt. Vaknade vid en hård knuff i skuldran och en barsk röst i örat: förbjudet sova! Det var en poliskonstapel. Jag blev lika röd i ansiktet som vattningsvagnen, ville dölja min förvirring, såg att arbetaren gått men lämnat kvar på bänken den flottiga tidningen. Jag tog trasan och började ivrigt läsa, utan att uppfatta ett ord, spalt efter spalt. Till dess det dansade som små solar för ögonen. Då lyfte jag huvudet – nej, ingen polis, ingen som skrattade, där körde en omnibus, människor gingo i rad, i flock, stodo väntande vid en refug. Och solen sprattlade i linden och schatterade gångbanan. – Jag var så hungrig att det morrade som en hund i min tomma mage.

Den tidning, jag höll i handen, var ett billigt arbetarblad och det föll mig in att bland dess småannonser kunde stå angivet ett tarvligt spiskvarter, där mina sista kopparslantar kanske förmådde framkalla en rågad tallrik med något att sluka. Sluka, det var ordet, sak samma hur det smakade. . . Jag vände annonssidorna.

Då föll min blick på två feta siffror: 66.

Jag läste:

„Sextiosex öre kostar världens billigaste och starkaste kravatt. Kamrat, köp den och du är lika fin som någon Gigerl!“

Och så adressen – en av de stora proletärstråkarna.

Herr-Gott-ja! Det var min gamla bransch, den specialitet som jag rest i i över åtta år. En slags skamkänsla

överföll mig och blandades med vek sentimentalitet, jag såg mig själv i min förnedring och olycka som genom en tårgardin, och jag mindes med rörelse mina två provkappsäckar fulla av säsongens utvaldaste mönster i halsdukar, kravatter och rosetter från fyra olika fabriksstäder. Ännu var jag icke trettio år och dock – här var slutet. Livet var så trasigt som en urblekt sidenfour-in-hand, made in Germany, där foderstoppningen tittar ut och kanterna trådslititss emedan bäraren ej förstått att knyta den!

Hungern var borta och i ett anfall av Galgenhumor beslöt jag att köpa denna kravatt, vars pris överraskade mig, och som ju motsvarade på öret min västfickas förmögenhet.

Sedan, ja, sedan – – –

Det var en lång vandring, men det betydde ju intet, och slutligen var jag framme vid en sorts basar där genom de breda, öppna diskfönstren såldes alla slags herrekiperingsartiklar till spottpris. Kravattfönstret var lätt att upptäcka, det hade en jättekravatt i himmelsblått med rosenröda ränder som skylt, och på denna förfärliga fantasi satt hundratals små färdigsydda halsdukar och knutar. Två krushuvade och kroknästa Silbersteinar expedierade kunderna.

– Får jag se kravatten till sextiosex öre, sade jag.

– Simon, ropade den längsta under livliga handrörelser, bring ten kartong mit vår nye kravatt – var så got, hier ser ni mein herr tenne onterbare ardikkel. . . Vi före ten i fire kolerer: gren, röt, gul und plå. Gren till exempel är onterbart elegant! Sechs und sechsig – ja. Var så god und pröve! Vid köp av två mitföljer en diamantnål av glas, alldeles äkte, gratis!

Under det lymmeln med flytande svada och gestikulerande mig tätt under näsan hasplade ur sig denna harang, hade han fäst en kravatt med nål vid min halsduk, och pekade nu triumferande på mig som på en skyltdocka.

– Se, meine herrschaften, vrålade han, se, se! Onterbart elegant – endast sextiosex öre – var så got!

Och han vände mig runt som hade jag stått på ett stativ. De kringstående skrattade och pekade. Aldrig i mitt lysande probenreuterliv hade jag drömt om en dylik behandling.

Då slog som en blixt ned i min förtvivlade hjärna. En dubbelblixt. Jag blev blek inför en idé, som med ett hade fötts.

– Hör på, sade jag och slet av mig kravatten, säljer ni många sådana schene rariteten?

Min ton kom expediterna att lystra.

– Dusen, flere dusen, skreko båda två och lyfte händerna mot taket.

Det myllrade verkligen av folk längs hela basaren.

– Gott, sade jag, för mig genast till chefen – det är viktigt.

Det givs moment då ens röst verkar utan protest. Jag stod strax efteråt inför herr Levi Asch, basarens ägare. Jag gick rakt på sak och sade honom i mindre än ett tjog ord min ställning. Vem jag var och hur det gått. Därpå bad jag honom besvara en enda fråga:

– Tillverkar ni edra kravatter själv?

– Ja, blev svaret, jag har en ateljé. . .

Det visste jag på grund av priset. – Jag sade:

– Då kan ni inom en månad förtjäna en förmögenhet!

Herr Asch såg uppmärksamt på mig.

– Betingelsen? sade han.

Jag gav idé och villkor. Jag talade med en dödsdömds övertygelse och blev trodd. Kort och gott: samma vecka stod jag inom basardisken och förevisade på en mannekäng den nya kravatten. Det var en kravatt med stomme av svart, men med lös sköldsnibb. Denna var en i fyra lika trianglar delad kvadrat – så här ⊠ som jag ritar – och var triangel sin färg: gul, blå, röd och grön. Man behövde bara vända den lilla kvadraten och sticka in den i rummet mellan den svarta stommen, för att fältet skulle giva illusion av en ny kravatt. Något rysligt i själva verket, men därför predestinerat att bli populärt.

Nåväl – det är tjugufem år sedan och ni har aldrig sett, förmodar jag Asch & Fuchs patenterade universalkravatt. . . Men den såldes i två år i alla jordens länder, sen var det gammalt. Det var nog. Asch är död och jag blev gift med dottern och ni vet att jag kallas kravattkungen. För närvarande har jag under kontroll tjugufyra fabriker i den enda branschen och säkert har ni sett firmans varumärke:

Herr Rudolph Fuchs höll leende fram på sin urkedja en liten vacker berlock i form av en guldkravatt.

Och jag sög beundrande på min Manuel Garcia, och längtade efter ännu en grönskimrande pokal Ausleese.

Julgästen.

Den 24 december klockan mellan nio och tio på aftonen ringde det två gånger på herr Valter Holms våningsdörr. Första gången kom ingen och öppnade, varför den upprepade ringningen blev längre och mer manande.

Herr Holm (föräldrar: disponenten V. Holm i firman Holm och Holm – senare omdanad till V. & K. L. Holms aktiebolag – samt hustru Emma Sofia, f. Arwedsson, av den bekanta bankirsläkten. – Båda döda) satt denna afton ensam i sitt bibliotek. Det var ett stort hörnrum med väl draperade fönster på tvenne gavelväggar, hyllor till halva rumshöjden längs alla åtkomliga ytor, bronser och fajanser på överdelen av dessa hyllor mot bakgrunden av gamla gobelänger, vilkas blågröna och silvergrå landskapstoner uppe mot det skulpterade taket smälte samman med ljuset från en ovalkrans av elektriska opalglober. Hyllorna hade i stället för dörrar slipade glasskivor, vilka kunde ljudlöst på finaste kullager skjutas fram och tillbaka, och bakom vilkas blixtrande rutor de dubbla raderna av helfranska band stodo i stel parad. I mitten av detta lyxrum vilade som bord en stor rund marmorskiva på en förgylld, refflad sockel, vars mahognyfot återigen hade fyra lejontassar i gammal guldbrons. Kring detta empirpraktstycke voro grupperade moderna kolossala klubbstolar i buffel, och under denna kontrastverkan bredde sig en havannafärgad matta med hieroglyfbård i blått.

Nedsjunken i en av dessa stolar halvlåg herr Valter Holm. Det var nutidsmannens karakteristika utseende: det slätrakade ansiktet och den gymnastiserade kroppen kunde vara en ynglings. Men det mjölkfärgade ljuset, som likt månsken i lätt dimma silade ned från taket, belyste ett kranium, vars glesa, pomaderade hårstrån icke kunde skyla en elfenbenshud, som tog överljuset i reflex likt en konvex spegel. Och kring ögon och mungipor voro nålspetsfina rynkor. Mannen i stolen kunde vara tjugufem år, men också två decennier därtill.

Herr Holm satt som under hypnos. En lång mager hand, som vilade på marmorbordet, höll i sina fingrar en liten smal egyptisk statyett, en utsökt pjäs, en konstsak, som dock endast tjänstgjorde som handtag till en

ringledning – tryckknappen till kontakten satt i Isis' huvud och nedanför gudinnans rygg slingrade sig ur ett hål den silkeomspunna ledningstråden som en grå orm. Men herr Holm ringde icke. Han eftertänkte vad han skulle begära.

Detta var således julafton. Genom en ren tillfällighet befann han sig i sin stockholmsvåning i stället för hos sin fästmö i London. Ett tryckfel i en icke auktoriserad trafiktabell – en annonsreklam, han av misstag stoppat i fickan på någon station – hade gjort att han låtit sista båtlägenhet gå ifrån sig. Då han för sent upptäckt felet och telegrafiskt funnit ut, att alla förbindelser mot öriket, även Esbjergrouten, icke upptogos förr än efter helgen, hade han resignerat, ombesörjt förklaringar och compliments of the season samt dragit sig tillbaka i sin håla. – Annandag jul skulle han resa.

– Om jag skulle låta Anna och Marta gå nu? De ha fått sina pengar och jag äter icke något mer. Wilson, som icke kan svenska, är ändå hemma!

Men han satt alltjämt orörlig, obeslutsam, med tummen på Isis' huvud. Det var icke tjänstefolket han velat tänka på. Det var något om honom själv och högtidskvällens ensamhet – men han kunde icke reda ut det.

– Det är ju ingenting mer jag behöver, tänkte han, jag har allt. . .

Det var kanske felet. Och han ansträngde sig för att hitta en önskan.

Det var då som andra ringningen på hans dörr ljöd fordrande ute i köket. Den, lika litet som en växande decemberstorm kring granitknuten, hördes inne i det ombonade biblioteksrummet. Men en diskret knackning på de halvskjutna salongsdörrarna uppfattade herr Holm – och i hemlighet nästan behagligt överraskad.

– Har jag ringt? tänkte han.

Han var icke säker på det, men mumlade ett halvt nyfiket jaa – kom in!

Det var icke Wilson, utan Anna. Hon såg så besynnerlig ut, rädd kanhända – som om hon icke visste, hur hon skulle urskulda sitt ärende.

– Nå, tänkte han, det var det hela. Ja, naturligtvis. De vilja gå – klockan är kanske mycket.

Högt sade han:

– Ja, Anna och Marta kunna gå, Wilson stannar hemma. Nå – var det något annat?

Jungfrun svarade:

– Det är en herre därute, som vill tala med herr Holm. Jag har sagt, att herrn icke tar emot någon och inte kan träffas i morgon heller – som jag skulle säga. Men då han inte ville gå förr än jag framfört hans namn och då – då – då –

– Vad då?

Anna tycktes samla mod och blev röd under det svarta hårets vita bandrosett. Hon stammade:

– Jag tänkte – jag trodde – jag menade att – att det kanske var julafton –

Herr Holm satt stum. Han såg ut som en bildstod, och det var vad de svenska tjänarna mest fruktade, ja, nästan funno en smula ohyggligt. Anna hasplade hastigt ur sig:

– Jag tänkte, jag kunde i alla fall gå in och säga hans namn. Det var Axel Jägerfelt.

Nu såg husbonden upp.

– Axel Jägerfelt, sade han långsamt, menar han att han känner mig?

– Ja – sedan länge, sade han.

– Hur är han klädd?

– Joo, mycket väl, det vill säga – han har inte päls. . .

Valter Holm såg på sitt ur och fattade ett hastigt beslut.

– Låt Wilson föra herr Jägerfelt genom tamburkorridoren in hit, sade han, och sedan kunna ni, som sagt, gå.

*

En enda blick sade Valter Holm, att han aldrig förr sett den person, som nu stod framför honom. Han reste sig emellertid utan att släppa Isisbilden och gjorde en sorts gesthälsning. Samtidigt vred han på en kontakt vid närmaste bokskåpshörn och takets opallampor förstärktes med ljuset från ett dussin små vingröna glödkulor, insatta mellan gobelängernas sammanfogningslister.

Den främmande var en några och fyrtio års man, med nötbruna ögon, hår och hängmustasch i valnöt, starkt blandad med mossgrått. Isynnerhet vid tinningarna och under näsvingarna. Vänstermustaschen hade dessutom liksom en liten fäll av nästan vitt. Men ansiktets färg var vinteräpplets livligt röda – här och där betänkligt blåådrat i fina nervförgreningar som på ett bokblad om hösten. Habiten var icke ny, men oklanderlig i sammansättning – svart diplomat, pärlgrå väst med imiterade månstensknappar och byxor utan för stora knän. Chaussuren var litet betänklig, snörkängor, som dock voro hela och nyborstade. Men linnet var stearinvitt och halsduken självknuten och utan nål.

Herr Holm hade icke röjt vare sig överraskning, missräkning eller nedlåtande trötthet. Han stod i den engelska posen av korrekt avaktande.

Besökaren däremot studsade. Ett ögonblick tycktes han vilja retirera utan förklaring, men den kalla och likgiltiga typen mitt emot honom, som dock icke kunde sägas verka frånstötande, om den ock ej inbjöd till närmande, band på något sätt. Efter ett par sekunder hade julgästen fattat sig och yttrade sin fras fullt naturligt:

– Jag har misstagit mig och jag ber om ursäkt för detta forcerade påträngande på själva julafton. Ni är icke den Valter Holm jag var säker på att träffa – lika litet som jag är er gamla vän och skolkamrat Axel Jägerfelt. Men det är underligt hur allt stämmer för övrigt, utom utseendet. . .

Det fanns i denna harang intet som gav anledning – åtminstone icke direkt – till att betvivla utsagan av ett ofrivilligt misstag. Men den innehöll tillika så att säga en inbjudan till motfråga. – Och herr Holm föll verkligen för frestelsen.

– Hur, sade han – hur stämmer för övrigt allt . . .

– Å, log mannen – det kan knappt intressera.

– Tvärtom.

Herr Holms ton blev på en gång förekommande och han släppte ringledningen. Han gick runt bordet och

makade på en stol. Nu var hans beslut fattat. Den främmande, vem han än var, skulle fördriva en timmes spleen med sin historia, lögn eller sanning kunde därvidlag komma på ett ut. Men därmed var han värd och i detsamma som förvandlad. Ett varmt leende lyste upp det bleka och otillgängliga, släta ansiktet, som hade det kalla elektriska ljuset förbytts till sol. Och rösten blev hjärtlig som minen, rörelserna otvungna. Herr Holm skyndade livligt runt bordet, slog herr Jägerfelt på axeln, puffade stolarna hit och dit, kom på nytt i sin cirkelvandring till främlingen, dunkade honom nu i ryggen och fick slutligen gästen bekvämt placerad i två stolar som i en säng. Själv ordnade han det lika makligt för sig; med fötterna borrade in i en klubbstols buffeldynor och huvudet stött mot den runda karmstoppningen, liknade de två herrarna, där de lågo parallellt visavi, ett par resande i en amerikansk lyxvagong. – Den tysta Wilson hade ställt ett litet beduinskt pärlemorbord mellan de improviserade sofforna och i en kristallkaraff lyste en gammal bärnstensgul visky bredvid den guldsmidda lådan med feta Coronas Exquesitos. Belysningen var dämpad till en tredjedel av takets glober, och snart skymtade de som avlägsna månar genom blåa havannaslingor. Julnattens berömda frid svepte kring herr Holms bibliotek.

*

Klockan slog halv tolv i en bronspendyl med matt silverskiva. Herr Axel Jägerfelt hade slutat sin redogörelse – berättelsen om ett spillt liv.

Nu tog han med darrande hand det slipade viskyglaset och tömde det i ett drag. Därpå lutade han sig tillbaka i stolen och i det han lät en halvren näsduk fara över de fuktiga mustascherna, betraktade han förväntansfullt sin värd.

Denna satt orörlig och nedsjunken med ett egendomligt, föraktfullt leende kring de smala, blårakade läpparna. Tystnaden blev för lång och han såg upp med en svag rodnad på pannan. Flätande fingrarna samman och böjande händerna bakåt så det knakade i lederna sade han likgiltigt frågande:

– Och det – det är det hela?

Tonen var nästan en gäspning.

Herr Jägerfelts höga ansiktsfärg bleknade en nyans och skrattet lät underligt forcerat. Men han skylde så gott han kunde sina känslor genom att en smula bullrande blanda en ny grogg.

– Tja, smågnäggade han – tja, herre gud – sådant är livet – such is life. . .

– In a great city, ifyllde herr Holm.

– Javisst, he he, in a great city – kan man ju gott säga. . .

Herr Holm satte sig plötsligt upp.

– Men icke i en liten stad med allting väl förspänt, sade han skarpt, sådant skall livet icke vara, kom det väl ihåg – och därför beklagar jag er icke!

Denna gång vitnade herr Jägerfelt. Han satte ifrån sig glaset så hårt, att innehållet skvalpade över. Med ett försök att räta upp sig sade han med skälvande stämma:

– Jag vet inte att jag har begärt någonting?

Den andra fortsatte i höjd och än mer föraktfull ton, utan att det minsta bry sig om avbrottet:

– Ni har berättat mig er historia – historien om en man, som av fin släkt och med de bästa förbindelser på

några år fördärvar den utmärkta affär han ärvt efter sin hederliga och arbetsamma far. Och hur går det till? Jo, genom ett vilt ruckelliv, genom spel och lösaktiga kvinnor. När så den kända göteborgsfirman står på huvudet och konkursen till och med blir kriminell, försvinner ni undan skandalen och ansvaret till Amerika. Där genomgår ni – det tror jag gärna – långa och svåra år, till och med exemplet på hur ytterligheterna beröra varandra: den forna trämatadoren, som kunde spekulera bort Norrlands skogar, traskar kring Chicagos gator och försöker sälja hemlandets träprodukt i form av Jönköpings tändstickor. . . Och när tiden är fullbordad, när han utan straffpåföljd kan vända hem – då kommer han verkligen, på själva julafton, denne ansvarslösa affärsman, och finner det enklast att söka upp en skolkamrat och businessfriend – han skall nog „röras“ – va? – på den heliga aftonen. Men händelsevis vilar min bror i sin grav och jag – ja, jag har icke mer deltagande för en man med er karriär bakom sig än för – för – för den här stumpen!

Herr Holm kastade sin utrökta och slocknade cigarr tvärs över rummet, så den svarta askan yrde.

Under denna långa förklaring hade Jägerfelt suttit huttrande, som om han frös i ett yrväder i en dragig portgång i stället för att vältra sig i det varma biblioteksrummets mjukaste klubbstol. Han hackade tänder och blåa fläckar slogo ut på panna och kinder.

– Tyst! väste han äntligen.

Valter Holm öppnade munnen till ett häftigt svar, men i detsamma skymtade skuggan av Wilson, vilken tyst ställde ett par sodavattensflaskor på ett sidbord och försiktigt tog bort de tömda. För att maskera den lilla förvirring, som ovillkorligt herr Holm kände, sade han kort till tjänaren:

– Ni kan gå och lägga er, Wilson! Jag skall strax i säng och hjälper mig själv med resten, – God natt!

Dörren slöts ljudlöst efter betjänten.

Båda herrarna hade rest sig. Det var herr Jägerfelt, som först talade:

– Jag har icke bett er om hjälp och jag har heller icke gjort mig bättre än jag förtjänar. Och ni själv, ni rättskaffens hårda man – hur är det med er?

– Är ni galen? sade herr Holm och tog ett steg bakåt.

Se på mig, fortfor den främmande i en besynnerlig, allt mer väsande ton – se på mig – riktigt, nåå? Det var inte er bror, jag sökte, det var bara en fint, annars hade icke ens jag – ja, just jag – kommit in till er – på själva julafton. Er bror – var är han? – Brodermördare!

Valter Holm utstötte ett skrik.

– Vem är ni?

– Ja, skrik, röt nu gästen med förfärlig röst, skrik bara! Pigorna har du skickat bort och Wilson snarkar redan i andra ändan av våningen. Tror du inte jag minns mitt eget hus, fast du moderniserat om det? Se på mig! Det finns ingen Jägerfelt – vem är jag nu – vem? Se, se!

Holms blick spändes mot de borrande klingor, vilka fästes på hans ögon. Han såg främlingen rycka av sig de hängande mustascherna och tyckte att alla drag växlade och förvandlades. Nu ville han skrika högt, men kunde icke, strupen blev utan ljud och det var endast i hans egen hjärna han hörde det rysliga rop, som ur hans hjärta trängde in i alla nerver. Under det han alltjämt drog sig baklänges med händerna utsträckta, runt om empirbordet, runt, runt, baklänges, viskade hans torra läppar:

– Min bror – Viktor – – –

– Din bror! Viktor! hånade gestalten, som följde honom runt. – Din bror, som du bestal och till sist förpassade ur livet på en jakt och som alla tror att han dog efter olyckshändelsen – ja, just han, här är jag. Jag kommer som din julgäst. Valter! Ser du mig?

Holm stönade. Han hade nått pärlemorbordet, vilket hans ben slog omkull och nu snubblade han på buteljerna. Men i stället för att falla bakåt sjönk han på knä och knäppte händerna.

– Nåd, förlåtelse, förbarmande. . . mumlade han.

– Detta brott, väste gestalten, har gjort dig ännu värre, förhärdat dig ännu mer. Du vågar på denna afton säga till en annan stackars syndare att du ej har miskund, du vågar förebrå, läsa lagen. . . Och du vågar ta till hustru en oskyldig ungmö, ett barn, som icke känner dig! Men det skall ej ske.

Holm såg, hur gästen växte. Han förekom honom nå till taket och dess glödlampor bildade som en gloria kring det fruktansvärda huvudet. Nu såg han hur spöket grep en tung lombardisk ljusstake, som stod på en av bokhyllorna och höjde den –

Han kände att han icke ägde rörelseförmåga att undvika slaget. Fastklämd som i giljotinens halsklave avvaktade han dödshugget, men strupen fick liv och ett befriande och förtvivlat skri steg ur hans bröst. I detsamma kände han, hur något kallt klöv hans brännande hjärna. Han föll framstupa och rullade om på havannamattan, i det hans krampstyvnande hand klämdes hårt kring ett metallföremål.

*

Den engelska betjänten Wilson skämtade ute i köket med de svenska jungfrurna. Supén var serverad och de avvaktade blott en ringning från biblioteket, där deras herre, rentier Valter Holm, satt vid sin trista eftermiddagsvisky, genom ett löjligt misstag ensam på själva julafton.

– Skull ha vara by little sweetheart in London. . . sade Wilson.

– Han skulle just ha för svetthart, sade Marta.

Det hade ringt två gånger i entrén. Men det var endast en tiggare och han hade blivit, efter husets sed, avvisad.

Då ringde det från våningen – plötsligt, gällt, i ett. Ringningen fortsatte.

Den var så påfallande häftig, denna ringning, att de alla med ens störtade genom den långa korridoren bort till herr Holms arbetsrum.

Klockan fortfor att pingla i fjärran.

– Det är fel i kontakten! skrek Anna.

De nådde dörren.

Där inne var allt tyst, men ur det avlägsna hördes den elektriska signalen.

Wilson knackade lätt och öppnade omedelbart därpå, utan att avvakta inträdesorder. Bakom hans axlar kikade flickornas nyfikna ansikten.

Herr Holm satt på golvet bredvid sin stora älsklingsstol och det var tydligt att han råkat slumra in ett tag vid julviskyn, vars brygd i ensamheten måhända blivit för stark. I sömnen hade han – kanske under inflytande av juldinéns starka middagsmat med importerad plumpudding – troligen i en matsmältningsdröm glidit ned

från buffelsätet och därvid vältat ett litet afrikanskt rökbord. Han höll, hårt tryckt i handen, den lilla Isisbyst som utgjorde ringledningens prydnadsknapp.

Herr Holm såg sig förvirrad omkring.

– Var är han? stötte han fram – har han gått?

Wilson log osäkert. Han var icke obekant med sin herres idéer under vissa förhållanden.

– Herrn har drömt, sade han – it was only a dream. . .

– Only a dream, upprepade Holm och tog sig över pannan. – Hjälp mig upp!

– Vad är klockan?

– Halv tio, sir.

Herr Valter Holm upptäckte Annas rosetthuvud i dörröppningen. Nu klarnade begreppet. – De ha ju icke gått, tänkte han, vi ska äta först . . .

– Jag tyckte någon ringde, sade han emellertid.

– Ja, sade flickan förvånad, men det var bara en tiggare – han ringde för resten oförskämt hårt två gånger. Bordet är serverat!

– Släck, mumlade herr Valter Holm till tjänaren, som plockade upp småsakerna från det ikullslagna bordet.

Han gick in i den stora matsalen, vilken i högtidlig tomhet strålade som en kyrka i julottan.

Wilson släckte.

Och julnattens traditionella frid omsvepte huset.

De närmaste omständigheterna vid Aaron Rosenbaums försvinnande.

I.

Till hjälp och vägledning åt dem, vilka efter min snart förestående död skola utreda vissa saker, avfattar jag bilagda Förklaring.

Abraham Grünvogel.

II.

Jag träffade första gången den man, som skulle bli min olycka i livet, nere i Smiths bar i hörnet av Bowery och Houston i New-York. Eller med andra ord: bland avskummet i en av världens värsta krogar.

Han kallade sig då Abe Grunert och jag för min del bar namnet Aaron Boom. Men snart visste jag hans verkliga namn och att han var från Warschau, liksom han kände mitt och att jag kom från Moscow. Vi sade båda till varandra att vi flytt undan Judeförföljelserna, som det året rasade ovanligt häftiga. – Abe Grunert hade i verkligheten rymt från sin principal med en ask diamanter och rubiner.

Det var en kall och regnig oktoberdag som jag slank ned i Smiths källare. All världsstadens smuts och elände, avskrap, laster och brott tycktes denna dag rinna nedför de våta och trasiga stentrappstegen och

blandas med golvets ruttnande sågspån. Inne i en stinkande krog slogs ett band italienare med kniv, och ett förfärligt gräl pågick i bakrummens spelhålor. Ett par kineser underhandlade med böhmiska agenter för den vita slavhandeln och två negrer i storrutiga kläder, boxare, läto traktera sig av fyra stackars sminkade fransyskor, helt unga, bara barn, med morotsfärgat hår och blåtuschade ögonbryn. Resten av publiken var avskrädet utan skyltande fysiognomi – ficktjuvar, tiggare, kopplare, spelare, mördare och rånare, men även gatumånglare och arbetslösa och måhända en och annan detektiv med tvetydig karaktär.

Ställets två uppassare, ett par herkuliska irländare, Ike och Mike, gingo under eder och förbannelser omkring och samlade ihop knappt tömda öl- och viskyglas, som det gällde att rädda undan eventuell krossning vid möjliga gräl och slagsmål. Borta vid hörnets lunchbord, där feta kackerlackor kröpo ur tapetens sprickor, sleto några utsvultna djävlar med fingrar, som liknade svarta klor, stora stycken ur det rökta hästköttet. Den rysliga snusklukt, som endast verkligt dålig tobak och kläder, fulla av ohyra, kan åstadkomma, fyllde lokalen, och gaslågorna inom de flugsmutsade skärmarna liknade blå lyktgubbar.

I detta näste var det jag alltså träffade mitt livs olycka.

Vi sutto vid samma bord och mönstrade varandra misstänksamt. Men vi sågo aldrig varandra rätt in i ögonen utan skelade och läto blickarna löpa på sned och härs och tvärs och runt om, i taket, på golvet. Med munnen gjorde vi de vänligaste grimaser och visade gula betar mellan skäggstråna. Vi kunde säkert hälsat varandra med pannkyssar och orden „frid vare med dig, broder“, och samtidigt dolkat varandra i magen. . .

Gästerna skreko:

– Åjk, kom hit, ditt djur!

Eller:

– Måjk, öl med salt och peppar i!

Ike och Mike svarade med förbannelser.

Där blevo vi vänner.

III.

Det var i november som Abe började försiktigt inviga mig i en plan.

Jag sålde böcker. Det vill säga förbjudna böcker, genomskinliga spelkort, osedliga bilder, hemliga adresser och lottsedlar till Louisiana- och S:t Domingolotterierna. Men Abe tog sig icke något hederligt arbete för. Visserligen påstod han att han sålde falska stenar men icke ens för syns skull hade han ett varulager. Ej heller en „peddlers“ diplom – den lilla tennskölden, man måste köpa av polisen. Jag hade åtminstone en, med nummer och allt, på rockslaget, som jag – som jag händelsevis hittat.

Han bodde i Cherrys Alley bakom Altonbanans kolupplag, och ehuru jag den gången icke var så nogräknad, måste jag säga att han bodde sämre än en hund. Han hade icke ens en säng utan låg på gamla tomsäckar och hela huset var ut- och invändigt svart av stybb. Jag var också ordentligt „down“ men jag betalade för en skrubb hos Goldscheider på Bowery, och mot det att jag hjälpte flickorna ut en bakväg ibland när deras sällskap bedövats, kunde jag till och med förtjäna litet på mitt nattlogis . . .

– Detta går icke längre, sade Abe var dag.

– Något måste göras, sade han sedan.

Och var dag tillade han slutligen:

– Jag har en plan.

Men vid denna slutsentens såg han så ohygglig ut att jag rent av icke kom mig för att fråga honom vari denna plan bestod. . .

En lördagsafton nere hos Smith slog han handen i bordet och sade:

– Detta går icke längre.

Jag hade druckit varm jamaika och frågade i det jag sökte att fånga hans ögon:

– Vad är din plan?

Då utvecklade han den. Det var „the insurance-game“.

– En av oss måste livförsäkras av den andra – i den andras favör, sade han.

– Då livförsäkra vi dig, broder, sade jag, ty du är äldst!

– Nej, broder, sade han, just därför – emedan du är yngst – livförsäkra vi dig. Det väcker mindre misstanke.

Idén tilltalade mig icke. Den gjorde mig nervös, orolig, ja, förskräckt.

– Kunna vi icke båda livförsäkra varandra, invände jag.

Abe log. Han liknade då en hyena som skrattar.

– Nej, sade han, det är du, broder. . .

– Jag vill icke, skrek jag.

– Det är för sent, sade han, du är redan livförsäkrad.

Jag blev kall över hela kroppen.

– I vilket namn, mumlade jag.

– I ditt eget ärliga namn: Aaron Rosenbaum.

Svetten bröt ut på min panna.

– Vem har varit mellanhand?

– Miguel.

Miguel var en spanjor från Sydamerika som alltid höll till på Tommy Halls visky- och biljardsaloon. Egentligen hette han Meier och var från Hamburg.

– Hur stor är summan, frågade jag.

– Femtusen dollars, sade Abe, vi tordes icke mer. Det är hos ett nytt sällskap som icke är så nogräknat under konkurrensen vid starten.

– Och när skall jag „dö“, d. v. s. försvinna? viskade jag, nästan färdig att svimma.

– Om ett halvt år, broder Aaron, strax efter andra premiens inbetalande. Miguel gör alla utlägg. . .

– Bestämmelserna ha blivit skärpta broder Abraham, vi hamna i Sing-Sing.

– Det göra vi ändå, sade Abe och log.

Ett sista hopp lyste till som en stjärna i mitt mörka medvetande:

– Men min kropp, Abe, hur skall du få ett lik?

– Det vet du lika väl som jag. Kadaver säljas var dag till medecinarna nere i dockorna av „hajarna“.

Jag ryste.

– Och min namnteckning – den skulle ju ändå vara egenhändig?

– Broder, svarade Abe och reste sig – jag övertog din roll fullständigt och skrev ditt namn . .

Det skulle han aldrig ha sagt!

Den natten sov jag icke en blund.

IV.

På sätt och vis lugnade det mig en smula att Abe berättat mig svindeln. Hade han menat att mörda mig, resonerade jag, så hade han säkert aldrig satt mig in i situationen.

Men en besynnerlig oro hade bemäktigat sig mig. Ett tvivel lurade någonstans i min hjärna och det, att jag icke kunde klart fatta Abes motiv gjorde mig ännu oroligare och misstänksammare. För övrigt förflöt livet som förut. Jag sålde mina böcker i hopp om att kunna en dag hitta på något bättre och Abe sade sig alltjämt handla med glasbitar. Vi träffades som för någon afton hos Smith eller Tommy Hall, jag bodde fortfarande hos Goldscheider och Abe i Cherrys Alley. Som förr var han försvunnen längre eller kortare perioder och som förr kom han tillbaka när minst väntad. Vi talade icke om „affären“ och på det hela taget var allt oförändrat.

Endast för mig själv vågade jag erkänna att jag var djupt olycklig. En mask gnagde mig invändigt och jag kunde icke sova om nätterna. Jag vill icke göra mig mycket bättre än jag är – eller rättare var – och jag tillstår här att det icke var ångerns utan snarare ångestens mask som förtärde mig. Och dock sade jag till mig själv att om allt gick väl var jag räddad för hela mitt liv – de tvåtusen dollars som skulle falla på min lott (Miguel hade för risk och utlägg betingat sig tusen) kunde grundlägga en ny existens. Ehuru jag alltid lade av hälften av min usla förtjänst i ett litet skrin i Valjawskys bank, växte summan i så ringa mån, att det skulle taga decennier förrän jag kunde våga bruka hälften av den till en spekulation. Men det hjälpte icke: masken kröp och åt i mina inälvor. . .

Då inträffade något – bara en bagatell, men tillräckligt besynnerlig för mitt undergrävda nervsystem. Det var följande:

I en jiddisch tidning läste jag en annons som meddelade att några gamla handskrifter voro billigt till salu efter ett dödsfall. Det var i och för sig intet för mig, men jag har ärvt intresset för kuriosa efter min morfar, och jag vädrade möjligheten till några dollars extra förtjänst. Det var emellertid i Fairfax, en så gott som okänd förstad bortom Haarlem, dit ingen spårväg eller pelarbana då ledde, som dödsboet realiserades.

Jag tog därför ett tåg – för första gången sedan min ankomst till Amerika. Då jag kom ut genom

perronggrindarna kände jag en hand på min axel. Det var Abe.

– Du ämnar väl inte resa bort, sade han med ett hyenaleende.

Jag berättade orsaken.

– Vilket egendomligt sammanträffande, ropade han. – Också jag har läst denna annons och ämnade mig dit! Vi få sällskap!

Och så blev det. Han följde mig fram och tillbaka och släppte mig först vid Goldscheiders hotellport.

Jag kan icke beskriva den känsla som denna „slump“ väckte hos mig. Det var som hade en fuktig, hal reptil snott sig oväntat om en badandes ben. Var jag verkligen bevakad? Och vad innebar det?

Icke för allt i världen hade jag nu vågat flytta från Goldscheider – vilket jag annars halvt funderat på. Där inbillade jag mig åtminstone skyddad om nätterna på grund av den uppsikt kvarterets polis, trots mutor, bevärdigade etablissemanget.

Men nu föddes den idé som blev mitt livs olycka och förbannelse.

V.

Jag livförsäkrade Abe Grunert.

Jag livförsäkrade honom och det på samma sätt som han behagat göra med mig: utan att först meddela honom det. Jag gjorde som han helt oförsiktigt yttrat: spelade helt den andras roll. Jag skrev hans namn – hans riktiga namn, Abraham Grünvogel. Men en skillnad var det: jag omtalade aldrig denna transaktion. Och jag värderade hans liv till dubbla summan av mitt – tiotusen dollars.

Det är svårt att förklara den psykologiska orsaken varför jag egentligen företog denna manöver. Men måhända de oskrivna lagar, vilka vår vilja lyder, ha någon paragraf som handlar om „ömsesidig livförsäkring“ – ja, jag menar sannerligen icke i denna stund att göra en dålig vits – jag menar: kanske trodde mitt omedvetna jag sig bättre skyddat genom denna handling. Faktum är, att natten efter jag försäkrat Grünvogel, sov jag bättre än någon natt de närmast föregående månaderna.

Det var Miguel som på nytt var agenten. Jag hade sökt upp honom tidigt en eftermiddag i Halls saloon där han ensam övade sig i paréstötar på en biljard med falsk förhöjningsskiva. Först förklarade han det hela omöjligt och rama vanvettet, vi skulle alla komma i Sing-Sing naturligtvis – ja, rent av i „stolen“. Men jag fick honom hastigt på andra tankar, då jag i förbigående antydde möjligheten av ett anonymt brev till någon inspektör som kunde förpassa Miguel och Abe – men icke mig som intet gjort – in the box.

Allt ordnades kort och gott. Det dugde naturligtvis icke att använda samma sällskap som förut, men ett nytt Company hade just lancerats i New Hartford, Connecticut. Och där inregistrerades broder Abrahams liv som ett första klassens och, som sagt, jag skrev hans namn. Miguel hade utsikt till två tusen dollars extra förtjänst (antydde jag) för utlägg och risk, et cetera. – Absolut tystnad garanterades mig också – alltjämt på grund av mina fortsatta dunkla antydningar om ovannämnda mystiska, anonyma brev. . .

Vi voro nu i april. Ena dagen sken solen på skyskraporna så att de lyste som vit marmor; den andra ven snöstormar mellan deras alpväggar. Respittiden för andra premiens erläggande på mitt eget liv hade till hälften förflutit.

En vacker dag gjorde mig Abe det förslaget att övertaga hans bostad i Cherrys Alley. Han skulle resa bort, sade han, på obestämd tid och jag kunde få råtthålet gratis. Om han sagt „för billigt pris“ eller „nästan för

ingenting“ hade det mindre väckt min misstanke. Under inga förhållanden ville jag bo där – jag avslog också under förevändning att med mitt logis hos Goldscheider följde vissa inkomster.

Nästa dag, i skymningen kom både Abe och Miguel in hos Smith, där jag åt min soppa med gryn och potatis, vilket tillsammans med en tennmugg porter skulle föreställa middagsmat. Jag kände genast att nu förestod avräkning.

– Allt är ordnat, var Abes hälsning.

Det gled som en bit is längs ryggraden på mig.

– I afton, fortsatte han – mötas vi vid Pennsylvaniafärjan.

– Tala icke så högt, sade Miguel oroligt.

Den andra sänkte tonen:

– Vid fraktfärjan, förstås, ändan av fjortonde gatan. Du kommer klockan tolv!

Jag endast nickade, ty en plötslig skräck förlamade min tunga. Jag hade för mig att färjan gick från tjugufjärde eller trettioandra – eller var det adertonde gatan? – men kom mig icke för att invända något. Jag bara nickade och nickade under det att mitt hjärta klappade så jag trodde att jag skulle få slag.

– Jag har en „haj“ där nere, sade Abe – och han har skaffat en drunknad sjöman. Ansiktet oigenkännligt, krossat mot en pråm eller propeller, men din växt, kära broder. Skall nu blott i en ficka ha din lilla anteckningsbok, och så vidare. Det är några små formaliteter dessutom – för vilka din närvaro är högst nödvändig. . .

Vid den sista ordvändningen grimaserade han så hyenahemskt att till och med Miguel vände sig bort.

I detta ögonblick hade jag klart för mig att jag måste rymma. Rymma eller gå till polisen. Jag glömde helt och hållet min egen ställning efter försäkrandet av Abe och tänkte på lagen som på tabernaklet. Det var som hade Grunert läst mina tankar ty han sade:

– Miguel har en del att uträtta och går nu. Men jag stannar och håller dig sällskap så att du icke blir för nervös.

Jag såg Miguel försvinna som i ett töcken. Ike kom fram med två bräddfulla glas brun majsvisky. Jag hörde Abe beställa två till. – Han dricker mig full, tänkte jag. Eller häller „knock-outdrops“ i mitt glas. Jag är förlorad!

Och fastän jag satt kände jag hur mina knän började slå emot varandra som satta i rörelse av ett elektriskt batteri.

VI.

Hur gingo dessa timmar? Jag vet icke. En gång reste jag mig och gick ut i toalettskrubben. Abe följde mig. Mike och Ike togo bort våra glas och fyllde dem på nytt. Grunert drack. Jag slog viskyn under bordet.

Så småningom blev han meddelsam, men det var ingen riktig stomme i vad han försökte inbilla mig. Jag skulle resa, sade han, med första morgontåg och bo på landet. Ha det riktigt hyggligt. Så fort jag sen fått mina pengar kunde jag få fara vart jag ville. Han, Abe, och Miguel tänkte giva sig av till Brasilien – där fanns mycket geschäft för dem. Men först måste jag med till fjortonde gatan. Det var några detaljer . . .

Bland annat var det av stor vikt att något vittne hade sett mig där nere under nattens lopp. Ett sådant vittne fanns redan, han hette det och det. – Och på en krog som kallades „Svarta Maggie“ skulle denna vittnesscen utspelas. Jag skulle gå in ensam och ta ett glas uppe vid disken och sedan genast gå utan att tala med någon. – Om jag kände till „Svarta Maggie“?

– Nej, stammade jag, och mina skallrande tänder beto hål i min tunga.

Vilken förfärlig kväll! Smiths helveteslokal förekom mig ett himmelrike mot den väntande krogen „Black Maggie.“ Vad skulle ske? – Till sist blev jag så slapp och liknöjd att jag bara längtade att allt skulle vara överståndet.

Äntligen reste sig Grunert och vi kommo ut i ett smutsigt slaskväder som varken var regn eller snö. Det yrde modd i luften.

– Ska vi inte ta en spårvagn, frågade jag med ett sista hopp om att kunna försvinna i trängseln. Men Abe grep min arm i ett järnhårt tag och drog mig in på de östra bakgatorna. – Vi få inte synas för mycket, hörde jag hans hesa röst i mitt öra. Han stank av sprit.

Vi gingo genom de dystraste och mörkaste kvarteren. Ibland skar en bländande trafikåder de usla stråkar, vi följde, och uppe i den tjocka nattluften, som underifrån belystes av tusentals rödflammiga kandelabrar och gasbloss, tecknade sig som en svart jätteskugga fundamentpelarna till Brooklynbron. Ibland snubblade jag över skenor, ibland klev jag ned i uppriven träläggning, där hålen efter kubbarna bildade sumpiga kärr. Hemska visslingar hördes på avstånd.

Vi svängde om en brädstapel, eller något dylikt, och nu hörde jag vattenskvalp och såg båtarnas lyktögon guppa upp och ned ute i dimman.

– Stanna, viskade Abe.

En sekund föll det mig in att springa på huvudet i floden. Men jag kan inte simma. I den nästa tänkte jag falla på knä, gråta som ett barn och bedja Grunert skona mig. Nu tror jag säkert att jag var för tillfället berövad förståndet eller under hypnos.

– Gå dit till den där ljusa strimman, befallde Abe och pekade i mörkret. – Det är dörren till „Svarta Maggie“. Jag väntar här bakom!

Jag stapplade i väg utan en klar tanke i mitt huvud, väntande ett slag eller en stöt bakifrån.

Med framåtsträckta händer famlade jag bort mot något som liknade en ljus dunst. Långt borta och mycket högt upp lyste en grön lanterna, skarp som en smaragd under linsljus. Jag stötte mot en järnbom och följde den till vänster. Därpå körde jag handen i bröstet på en karl. Jag kände mitt hår resa, sig under hatten.

De repliker som nu växlades kommo från min sida fullt automatiskt.

En rå irländsk stämma väste:

– Är det Grunert?

– Ja, sade jag.

– Var är den andra – skall han inte gå in först hos Maggie?

– Nej, viskade jag på den brutna engelska, både Abe och jag talade – nej, han nekar! Jag är rädd att han misstänker oss och springer till polisen. . . Då ä’ vi förlorade – jag lämnade honom bakom stapeln –

Vid ordet „polisen“ ryckte mannen till som vid ett piskrapp. Med en vild ed sprang han ifrån mig.

Ett ögonblick därefter hörde jag ett förfärligt skrik. – Jag har senare i livet ofta hört det skriket om nätterna, både i drömmen och vaken. . .

VII.

På en gång återfick jag alla mina själsförmögenheter. Mitt öga såg, mitt öra hörde, min hjärna tänkte och mina ben blevo starka. Jag kröp under järnbommen till höger och började springa västerut mellan två spår, hoppande över syllarna.

Vid en krök lyste mig, omgiven av ånga, en stor rund lampa mitt i ansiktet och nästan förblindade mig. Det var ett headlight på ett lokomotiv, vilket till all lycka höll stilla utanför ett av hamnens varuhus. Här vek jag av och fem minuter därefter for jag på en spårvagn mot Bowery.

Den reaktion som nu inträdde yttrade sig märkvärdigt nog i en obändig och hatfull handlingslust. Jag tyckte mig beredd till vad som helst och ett par gånger skrattade jag högt så folk såg på mig. Jag gick direkt till Tommy Hall, vars fönster flammade i violett under sex ofärgade båglampsglober. Jag slängde upp dörren så rutorna skramlade, gick rakt in i biljardsalen och fram till Miguels hörnbord. – Han såg upp och blev kalkvit.

– Aaron Boom. . . stammade han.

Jag slog min knutna näve i hans bord och skrek så högt jag kunde – och det gjorde ingenting ty nu talade jag jiddisch:

– Håll din orena och i evighet förbannade mun, du usla hund, du smutsiga svin, du Gojim! Mitt namn är Abraham Grünvogel, glöm aldrig det! Och jag är rädd att min bästa vän, vår kära broder Aaron Rosenbaum har drunknat i natt vid fjortonde gatan!

Det är icke mycket mer att tillägga. – Jag följde Miguel i hälarna som en skugga och i sinom tid svor han vid allt som var dyrt och heligt att liket av den rysk-polska jude, man hittade en morgon i floden, var Aaron Rosenbaum. Det kunde han tryggt göra: han hade ju själv sett honom skriva namnet på livförsäkringspolisen.

Och lika samvetstryggt kunde han två dagar senare intyga inför ombudet från Hartford, Connecticut, att den döda var Abraham Grünvogel.

Det var femton tusen dollars i min ficka. Vad Miguel beträffar fick han i provision en biljett till Brasilien och hundra dollars i respengar. – Han behövde icke mer, ty vid framkomsten häktades han på grund av ett anonymt brev som myndigheterna mottagit. Det måtte ha varit graverande saker, kanske politiska, ty han hördes aldrig mer av utan var och blev försvunnen.

Jag själv har en stor affär, men jag har aldrig varit lycklig. Att mina kolleger påpekat att jag tre gånger gjort konkurs och att två gånger mitt högt försäkrade varulager brunnit är mig likgiltigt. Men jag har ingen familj. Jag har aldrig tagit en hustru och jag har icke satt barn i världen. – Jag har icke vågat.

Mitt namn är dött.

Aaron Rosenbaum.

De sista trettio åren känd under namnet

Abraham Grünvogel.

Noter

1)

Jiddisch: „Jag gratulerar!“